

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

*Gader, Torve og Pladser
indenfor Voldene i*

RESIDENTSSTADEN KJØBENHAVN

Med et forord af Poul Strømstad

Strandbergs Forlag

Residentsstaden København

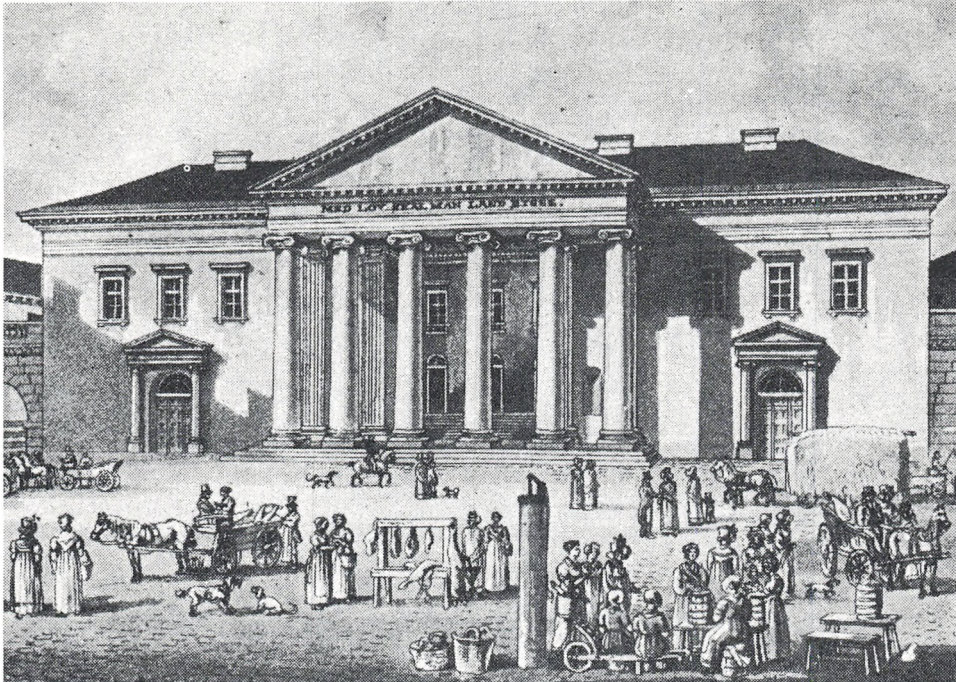
Omslagsillustration, forside

Store Strandstræde

med Udsigt imod Kgs. Nytorv.

Maleri af Nordahl Grove.

(Københavns Bymuseum).

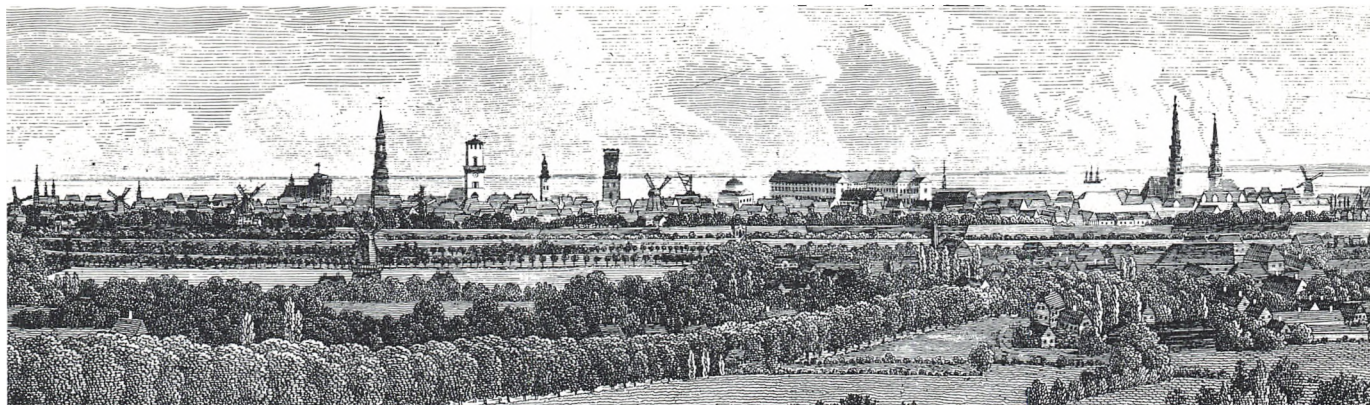

*Gader, Torve og Pladser
indenfor Voldene i*

Residentsstaden Kjøbenhavn

Med et forord af Poul Strømstad

Strandbergs Forlag

København i 1830erne

Af Poul Strømstad

København i 1830erne – det er den døende enevældes by, men samtidig det kraftcenter, hvorfra den stærkeste udladning, dansk kultur nogen sinde har præsteret, udgik.

Set i europæisk perspektiv var København med sine ca. 120.000 indbyggere en ravnekrog. Den blev ganske vist kaldt hoved- og residentsstad, men det var den i et rige, som i løbet af 150 år havde mistet både Skåne og Norge, og som derved var blevet et af de mindste lande i Europa. Det kunne endda være, men samtidig var Danmark økonomisk og erhvervsmæssigt blevet så hårdt ramt af krig og krise, at dets formåen var så ringe som ingen sinde.

I det store europæiske opgør efter Den franske Revolution havde Frederik den 6. halsstarrigt som den sidste forbundsfælle holdt fast ved Napoleon, og det kostede dyrt. Englændernes bombardement af København i 1807 ødelagde et stort antal bygninger, og ikke mindre end 1.400 skibe gik tabt til fjenden. Handel og søfart påførtes svære tab, og efter at den danske stat var gået bankerot i 1813, lå det meste af det tidligere så blomstrende erhvervsliv stille. Mange af de gamle, solide handelsfirmaer, som i den florissante periode i sidste halvdel af 1700-årene havde tilført sig selv og landet

store indtægter, gik fallit med alle de ulykkelige følger dette havde for både ejere og ansatte. Selv de mest initiativrige handelsfolk havde ingen mulighed for at opbygge nye virksomheder på grund af den langvarige og dybtgående økonomiske krise. I perioden 1816-20 gik således 248 københavnske firmaer fallit, d.v.s. i gennemsnit et om ugen, og det er ikke vanskeligt at forestille sig den elendighed og modløshed dette bevirkede.

Danmarks vigtigste eksportvarer var landbrugsprodukter, især korn, som bl.a. solgtes i store mængder til England. For at beskytte sit eget landbrug indførte England i 1815 høj told på udenlandsk korn, hvilket medførte stærke prisfald og store afsætningsvanskeligheder for dansk korn. Nu var det bøndernes tur til at gå fallit, og det gik især ud over selvejerne.

Der var ikke megen kraft til overs til at gøre indsigelse mod Frederik den 6.s enevældige styre. Den sidste del af 1700-årene havde været præget af store reformer som stavnsbåndets ophævelse, trykkefrihedens indførelse, forbudet mod handel med neger-slaver i Danmark og dets oversøiske besiddelser samt toldloven af 1797. I 1803 havde man fået en ny fattiglov, og i 1814 påbød skoleloven tvungen undervisning, men i perioden 1815-30 udstedtes ingen love af betydning. Det lå

kongen og statsrådet, som han selv udpegede, meget på sinde at få forbedret den danske økonomi, men da verdensøkonomien helt til midten af 1820'erne var inde i en nedgangskonjunktur, var det vanskeligt at vende udviklingen til det bedre. Kapitalmangel med deraf følgende høj rente begrænsede mulighederne for forbedringer. Ved oprettelse af rigsbanken i 1813 og dens afløser, Nationalbanken, i 1818 begyndte en sanering af det danske pengevæsen, men det varede til ind i 1830'erne før økonomien var bragt nogenlunde i orden.

Til daglig deltog kongen selv indtil de mindste detaljer i sagernes behandling, og de få og spredte forsøg, der blev gjort på at få indført et friere syn på statsstyret og den enkelte borgers rettigheder blev standset med hård hånd. Alle trykte skrifter var underkastet censur, idet trykkefrihedsforordningen gradvis var blevet indsnævret, så der efterhånden ikke skulle megen åbenmundethed til, før den formastelige skribent blev idømt bøde og fik skriveforbud. I særlig farlige tilfælde idømtes de »skrivefrække« landsforvisning. Det skete allerede i 1799 med P. A. Heiberg og Malthé Conrad Bruun, og dr. Dampe, der havde ivret for en fri forfatning blev i 1820 dødsdømt, men benådet og ført til fængslet på Christiansø, hvor han måtte henslæbe sit liv til 1841, da han blev frigivet – og som et plaster på såret fik en mindre statspension. Det var dog på den anden side ikke sådan, at kongen og hans embedsmænd i kollegiet trådte lovene under fode og tilsidesatte borgernes hævdvunde rettigheder. Det skulle gå ordentligt til, og der gives da også adskillige eksempler på, at sager anlagt af styret mod kritikere blev underkendt af domstolene, som herved viste deres uafhængighed af enevoldsmagten.

Mens liberale ideer ikke fandt nogen grobund i Danmark, foregik der ude i Europa en udvikling, som selv Frederik den 6.s reaktionære styre ikke i længden kunne hindre i at vinde indpas her hjemme. Julirevolutionen i 1830 gav ikke større genlyd her i landet, men den havde dog især i København et stort antal opmærksomme iagttagere. De nye frihedsrørelser nåede ad omveje hertil og bevirkede, at kongen i begyndelsen af 1830'erne måtte gå med til at landets indbyggere fik indflydelse på landets styre ved oprettelse af rådgivende stænderforsamlinger.

Det var dog så som så med borgernes indflydelse. I hele landet var der kun ca. 32.000 vælgere, og da man for at være valgbar skulle være ejer af grundejendom til

en assurancesum på 4.000 rigsdaler, blev forsamlingernes sammensætning meget skæv, og store grupper udelukkedes. I København var således 73 brændevinsbrændere, men kun 1 professor valgbar.

Alligevel modtoges meddelelsen om oprettelsen af stænderforsamlingerne med overvældende begejstring. Byen blev illumineret, og et tog af studenter hylkede og takkede majestæten. Men der var dog måde med Frederik den 6.s reformtanker. Da en række fremtrædende folk i 1835 protesterede imod den stadig strengere censur, udtalte kongen, at »ingen uden Vi kan være i Stand til at bedømme, hvad der er Folkets sande Gavn og Bedste«. Af eftertiden er denne »Vi alene vide«-udtalelse blevet heftet på Frederik den 6.s enevælde og blevet opfattet som et dækkende udtryk for dens indhold.

København lå endnu i 1830'erne omgivet af sine gamle volde og voldgrave. Byens areal var ganske vist blevet udvidet flere gange, bl.a. i Christian den 4.s tid, men da befolkningstallet steg, blev der mindre og mindre plads til hver enkelt københavner. I Frederik den 6.s sidste år var byen overbefolket, men militæret satte sig imod at arealet udenfor voldene blev bebygget. Herude måtte der til langt udenfor Søerne kun bygges lave bindingsværksbygninger, som hurtigt kunne afbrændes eller nedrives, så fjendtlige styrker ikke kunne bruge dem som dækning under angreb på byen. Selv om indbyggertallet kun var steget langsomt siden 1800, var det alligevel nødvendigt at bygge både side- og baghuse på grundene for at skaffe plads til de mange mennesker. Når grundene var fyldt op med bygninger, forhøjede man husene med en etage eller to og inddrog kældrene til beboelse. Denne sammenstuvning af mennesker i en by, hvis sanitære forhold ikke var stort bedre end i middelalderen, var en alvorlig fare for liv og helbred. Gang på gang hjemsøgte byen af epidemier, som man med datidens begrænsede medicinske indsigter kun kunne gøre lidt for at bekæmpe. Koleraen viste sig flere gange i 1830'erne, uden at man kunne stille noget op, og i 1853 brød den for alvor løs og kostede næsten 5.000 mennesker livet.

Den dårlige vandforsyning bidrog i høj grad til sygdommens udbredelse. Vand fik man fra brønde, enten private i gårdene eller offentlige på torve og pladser. Her hentede man vand til husholdningen, men også til håndværk og fabriksdrift. En anden forsyningskilde var Søerne, hvorfra man havde underjordiske render ind til

byen. Bortset fra primitive filtre skete der ingen rensning af vandet, og da ejendommenes retirader også skulle have plads i de trange gårde, var det ikke ualmindeligt at vandet inficeredes af urenheder, der sivede ned i brøndene og ind i de ofte utætte trærender. Vand fra tage og tagrender løb sammen med udslagsvand fra køkkenerne ned i gårdene, hvorfra det ad åbne render fortsatte ud til gadens dybe rendestene. Herfra skulle det løbe videre til havnen, men ofte var der så lidt fald, at der dannedes ildelugtende pytter og søer. At spadserere i gaderne krævede til stadighed agtpågivenhed og var ikke altid nogen nydelse. Brolægningen var løs og dårlig, men forsøg på at gøre den bedre strandede på, at det så blev mere besværligt at få den op, når man skulle reparere vandrenderne, som uafladelig var i uorden. Under regnskyl måtte man gå ude på kørebanelen for at undgå de oversvømmede fortove og regnvandet, der plaskede ned fra tagene, som ofte var uden tagrender. Vognene rumlede af sted og sendte kaskader af snavset vand ind over den, der ikke i tide tog sig iagt. I tørt vejr derimod hvirvlede blæsten støv og affald gennem gaderne, selv om ladegårdslemmerne hver dag i hold førtes rundt i byen for at feje og rydde op.

Om dagen kunne det endda gå an, at færdes i mørke i byens gader krævede lokalkendskab og tålmodighed. Gaderne blev endnu i slutningen af 1840erne oplyst af tranlamper. Når man hører, at der i hele byen kun var ca. 1.700 lygter, som endda kun blev tændt, når det ikke var måneskin, kan man forestille sig det buldermørke, som store dele af byen henlå i. Det var først med Vestre Gasværks åbning i 1857 at tranlamperne forsvandt, og lige til 1863 gik vægterne deres runde i byens gader og sang de gamle vægtervers.

Al trafik til og fra byen foregik gennem de fire byporte, som var lukket om natten. Når portene var blevet låst for natten, bragtes nøglerne til kongen på slottet, men i 1808 ændredes dette dog til at portvagterne opbevarede nøglerne. Ville man ind efter midnat, skulle kongen give tilladelse dertil. Efter 1821 kunne man dog mod at betale ekstra portpenge komme ind, men kun ad Nørreport. Det kunne være en lang og ubehagelig omvej, så de fleste sørgede for at komme ind i tide. Der var faste takster for passage gennem portene til fods, til heste eller til vogns, og alle varer, der førtes ind i byen, var belagt med afgifter. Om morgenen holdt bøndervognene ofte i lange rækker for at komme ind, og diskussionerne om betalingen og undersøgelsen af vognene

kunne tage lang tid. Smugleriet florerede, og konsumtionsbetjentene, de såkaldte posekiggere, havde nok at gøre med at visitere mistænkelige personer.

Fra 1822 havde brandvæsenet hovedkvarter i Nikolajtårn. Fra vægtergangen holdt brandvagterne udkig over byen, og observerede de ildløs, slog de alarm, ved at svinge med en lygte i den retning branden var, men med de nødtørftige slukningsredskaber og den dårlige vandforsyning var effektiv bekæmpelse af ilden vanskelig i den tæt bebyggede by. Alle frygtede ildebrand, men trods den største forsigtighed, udbrød der jævnligt brande, som det dog som regel lykkedes at begrænse. Siden den sidste store brand i 1795, hvor en fjerdedel af byen blev ødelagt, havde englændernes bombardement ruineret over 300 bygninger. I 1830erne bestod store dele af byen derfor af nyere huse, og det varede længe før alle huller i husrækkerne blev fyldt ud. I byens centrum var der endnu i begyndelsen af 1830erne et halvt hundrede ubebyggede brandtomter.

Trods de dårlige tider blev der opført en del offentlige bygninger, men det trak ofte i langdrag med færdiggørelsen af dem. Christiansborg begyndte man på i 1803, men slottet blev først indviet i 1828, C. F. Hansens domhus på Nytorv påbegyndtes i 1805, men var først færdigt i 1815, samme år som hans Metropolitanskole, og i 1829 kunne man efter 18 års byggetid indvie hans opbygning af Frue Kirke, der var blevet ødelagt under bombardementet. Overfor kirken lå ruinerne af universitetet, hvis nye hovedbygning stod færdig i 1836. Ikke langt derfra opførtes synagogen, som indviedes i 1833, og beboelseshusene i det hårdt ramte Latinerkvarter stod også færdige ved denne tid.

Efterhånden som brandtomterne blev bebygget fremstod det klassicistiske bybillede, hvis harmoniske gadeforløb man endnu i vore dage kan få et indtryk af i den indre by. Borgerhusenes ydre prægedes af påvirkningen fra C. F. Hansens monumentalbygninger, men deres indre måtte tilpasses det store behov for lejligheder til det stigende antal familier. Fire- og femetages huse med mange ens lejligheder, forløbere for en senere tids lejekaserner, dukkede op. Den tidlige klassicismes facader med fremspringende side- og midtpartier, som havde bragt liv og afveksling i gaderne, afløstes af plane flader, og udsmykning i form af søjler, pilastre eller ornamentter omkring vinduerne brugtes kun lidt. Tilbage på husenes grundmurede forside blev ofte blot et smalt, vandret båndornament mellem etagernes vinduesræk-

ker og en gesims under første sals vinduer. Til det ensartede præg bidrog også, at facaderne blev malet med farver, der lignede sandsten eller kalk.

Den sociale lagdeling afspejledes i de forskellige befolkningsgruppers placering i husene: den solide borger i forhuset, håndværkere og arbejdere klumpet sammen i baghusenes små lejligheder. Det var dog først efter voldenes fald i midten af århundredet og med industrialismens gennembrud, at der skete en adskillelse af grupperne, så de ikke længere boede i samme ejendom, men fandtes spredt i kvarterer med et ensartet socialt præg.

I 1839 begyndte M. S. Bindsbøll at bygge Thorvaldsens Museum, efter at Thorvaldsen året før havde skænket byen alle sine værker og kunstgenstande. Som tak udnævnte man ham til æresborger i København, til dato den eneste, hvem denne ære er blevet tildelt. Museet kom til at stå som et monument over denne tidsalder, som var så rig på talent og kunnen. H. C. Andersen – der langt senere også blev æresborger, men i Odense – var ved at vinde berømmelse med sine eventyr, J. L. Heibergs »Elverhøj« opførtes første gang i 1835, en stor del af Grundtvigs mange salmer blev til i 1830'erne og Kierkegaard arbejdede på de værker, der gjorde ham verdensberømt. På en spadseretur i den gamle by kunne man møde næsten alle de personer, der som digtere, kunstnere og videnskabsmænd var med til at skabe det højdepunkt i dansk kultur, som senere fik betegnelsen guldalderen. Det er som om de knappe tider ansporede dem til at yde det ypperste, som om den lille bys indekukthed som kontrast fremkaldte værker af stor fantasi og skønhed.

De første tredive-fyrre år af 1800-årene er for København tilsyneladende en stilstandsperiode. Byens udseende ændres ikke meget, men der opsamles i denne periode en vældig kraft, som fik langtrækkende virkninger, da industrialiseringen for alvor satte ind efter 1850, og byen i løbet af nogle få årtier bredte sig ud over de store arealer udenfor Søerne, og dens befolkningstal mere end fordobledes.

I 1830'erne indsamlede forfatteren og topografen Nicolai Severin Stern oplysninger om Københavns topografi. Det var hans tanke, at udgive et værk i tre bind med titlen »Statistisk-Topographisk Beskrivelse over Hoved- og Residentsstaden Kjøbenhavn«, men han fik kun udsendt første bind, som udkom i 1839. Af andet bind udkom i 1841 fjorten kort over byens kvarterer, mens tredje bind aldrig blev til noget.

Stern var ikke indfødt københavner. Han var født i Vejen i 1784, men boede en stor del af sit liv i hovedstaden, hvor han døde i 1853. Han var en flittig samler af topografiske oplysninger, som han indsamlede hos embedsmænd og andre, der sad inde med viden om Københavns historie og om helt aktuelle forhold. Hans værk indgår i den lange række af topografiske skildringer, der er værdifulde kilder til Københavns historie, og i hans bog finder man en af de sidste beskrivelser af byen før voldenes fald og den nye tids fremmarch. Af hans bog, der er på over 500 sider, er udtaget afsnittet om gaderne. Det er det, der genudgives i nærværende bog.

Frederiksberggade

har sit Navn af det kongelige Sommerslot Frederiksberg, hvortil Vegen gaar igjennem den for Enden af Gaden liggende Vesterport. Efter Stadens store Ildebrand i Aaret 1728 blev denne Gade nyanlagt. Den er anseelig, snorret og bred, med smukke Bygninger.

Kattesund

Her var i de ældste Tider en liden Fjord eller Indløb af Havet, som fra Kallebostrand gik op i denne Egn, og dannede en liden Havn for smaa Fartøjer og Fiskerbaade. Men allerede tidligt blev denne Vig, som kaldtes Kattesund, opfyldt med Mudder og Strandsand, og omsider indtaget til Bebyggelse, saa at allerede 1496 en bebyggt Gade var anlagt, og flere smaa Stræder deromkring fremkom. Fra ældre Tider var i denne Egn en Kirke, kaldet St. Clemens Kirke, efter en Helgen af dette Navn, der, ligesom St. Nicolaus, var de søfarendes Patron. Kirken blev 1530 nedbrudt og Menigheden henlagt til vor Frue Sogn.

Mikkelbryggersgade

imellem Frederiksberggade og Lavendelstræde, antages at have faaet sit Navn af en Brygger, som i gamle Dage boede ved Kattesunds Strand, og havde god Næring af de Fiskere og Skibsfolk, som ankom i Kattesundet, der overskyllede den Grund, hvor nu Gaden ligger.

Gammel gård i den indre by.

Lavendelstræde

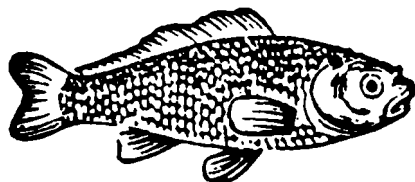
er forhen kaldet Lasse Vinders Stræde, da en Raadmand Lauritz Vinnere, som nævnes i Dokumenter 1398 og 1428, der skal have bygget Huse og Vaaninger.

Farvergaden

hvis øverste Ende løber op til Volden, og nederste Ende støder til Raadhusstræde, har sit Navn af en her forud liggende Farvergaard, der siden, i Aaret 1666 blev indrettet til det nuværende Vartou-Hospital. Denne Gaard beboedes i sin Tid af Tycho Brahe, som havde sit Observatorium paa et Taarn paa den nærliggende Vold. »Holger Danske«, et Gjestgiver- og Herbergssted, ligger her.

Hestemøllestræde

er een af de smaa Gader, som bleve anlagte paa den opfyldte Grund af den lille Fjord Kattesund. Jonge anfører, af Gaden i forrige Tider kaldtes Vandmøllestræde, hvori der 1490 har ligget et Kloster, kaldet »Munkegaarden«, og dette gjentages paa et andet Sted, hvor Vandmøllestræde henlægges i Snarens Qvarter. Det Sidste er unægteligen det Rigtige, thi allerede paa Resens Kaart adskilles Hestemøllestræde og Vandmøllestræde, og dette sættes i den Deel af Raadhuustræde, som ligger mellem Compagnistræde og Magstræde. Endnu (1839) findes Navnet Vandmøllestræde paa det Hjørne af Magstræde, der vender

mod Nybrogade. I Hestemøllerstræde ligger nu Stadens Materialgaard. En Hestemølle, hvoraf Gaden bærer Navn, er for lang Tid tilbage nedlagt.

Gaasegaden,

en liden kort Gade, som fra Farvergaden løber ind i Vandkonsten, har venteligen sit Navn af at den var saa smal, at Man i den maatte gaae Gaasegang. Denne Gades Grund var indtil Midten af det femtende Aarhundrede overskyttet af Kattesunds Vande.

Løngangsstræde

løber fra Vandkonsten til Volden, og har sit Navn af at fordem en lang hvelvet Bro, kaldet Løngangsbroen, bestaaende af mange Buer, gik fra Sloholmens Side, eller fra en muret Løngang paa det gamle Slot, over Gammelstrand, henover til Byens eller Vandkonstens Side. Denne Vei plejede det kongelige Herskab stedse i den Tid at kjøre, naar det fra Slottet tog ud af Vesterport. Broen blev 1643 afbrudt, da Kallebostrand fra Slotsholmens Side blev begyndt at opfyldes.

Stormgaden

er en anseelig bred Gade, hvis ene Ende gaaer ned til Frederiksholms Kanal, og den anden Ende ud til Volden. Uagtet den kun er kort, og ikkun bestaaer af ialt 26 Huse og Gaarde, Hjørnebygningerne iberegnete, hører den til de mærkeligste af Stadens Gader, baade fra den historiske Side, og formedelst de Stiftelser og Anstalter, der i Gaden findes. Gaden fik sit Navn til Amindelse om, at det var her, paa den tilfrosne Kallebostrand, de Svenske den 11te Februar 1659, under Stadens Belejring, gjorde det skarpeste Anfald,

eller Storm, mod Staden, og bleve slagne. Strækningen heromkring laae paa den Tid udenfor Stadens Volde. Af Gadens Bygninger er nr. 187, hvor nu Det kongl. naturhistoriske Museum bevares, een af de anseeligste. Den var i en lang Række af Aar, den Grevelige Holsteinske Families. Ligeoverfor ligger Døvstumme Institutet, nu den Halvdeel af en anseelig Gaard, som i fordem Tid ejedes og beboedes af Geheimeconferenceraad og Stiftsbefalingsmand over Lolland og Falster, von Rabe, der havde kjøbt den efter en bekjendt Handelsmand Edinger, som havde ladet den bygge. Det Harboiske Fruekloster hører fremdeles til Gadens ældre og anseelige Bygninger. Endvidere er Brødremenighedens Forsamlingshuus, Stiftelsen for trængende Haandværkere, og Bladet »Dagen«s Contoir i denne Gade.

Ny Vestergade,

som fordem kaldtes Vigantsgade, er den mellemste brede Gade, hvis ene Ende gaaer ned til Frede-

riksholms-Kanal, og den anden Ende op til Volden. Denne Gade, som ligger ligeud for Christiansborg Slots Bro, eller den saakaldte Marmorbro, har faaet sit Navn efter en Grosserer Gisbert Vygandt Michelbecker, forhen kongelig Kjeldermester, som ved Aar 1680 bebyggede endeel Grunde i denne Gade, og selv beboede en stor Hjørnegaard, hvor nu det kongelige Palais staaer.

Raadhusstræde,

hvis vestlige Side hører til dette Qvarteer, er en bred, anseelig Gade, hvis hele vestre Side afbrændte ganske i Aaret 1749, hvor efter Gaden blev gjort dobbelt bred. Denne Gade har sit Navn af den forrige Raadstuebygning, som blev opført 1605 og afbrændte 1728. Det kongelige Talloteri har sin Ejendomsgaard i denne Gade.

Vestergade,

hvis søndre Side hører til dette Qvarteer, har sit Navn af sin vest-

Gæstgivergården »Tre Hjorter«, Vestergade 12. Reklametryk, 19. århundrede.

Sankt Pederstræde – H. G. F. Holm, 1840.

lige Beliggenhed, og af, at Stadens Vesterport laae, indtil Midten af det 17de Aarhundrede, for Enden af Gaden ved Volden. Den anden Ende løber til Gammel-Torv. Ingen Gade har saa mange Herberger og Gjestgivergaarde som denne, alle med Privilegier fra ældre Tider, nemlig Farvergaarden, Gardergaarden, Garvergaarden, de tre Hjorter, Kronen, Prindsen, Rosen, Skibet og Viinkanden. Vestergade blev tidligt bebygget, og nævnes i Documenter fra 1448.

Studiistræde

gaaer med den ene Ende ud til Nørregade, og med den anden Ende op til Volden. Gaden har faaet sit navn af den allerførste Studiigaard (Universitetsgaard), som laae paa det Hjørne af Nørregade, hvor nu Bispegaarden er. I ældre Tider var Stadens Raadhuus paa det samme Hjørne, og Gaden havde deraf i gamle Breve Navnet: Raadhuusstræde, gamle Raadhuusstræde, og i latinske Breve Vicus Prætorii. I Gaden er en Professor-

gaard, samt Gjestgiver- og Herbergerstederne »det hvide Lam«, »den hvide Svane« og »de tre Roser«.

Sankt Pederstræde,

som løber mod den ene Ende til Nørregade, og med den anden op til Volden, har sit Navn af St. Petri Kirke, hvortil Hoved-Indgangen er i denne Gade, som nævnes i Documenter fra 1474 og 1530. Her har forud været anlagt en academisk Stiftelse, som rimeligviis har været

Nørre Voldgade.
H.G.F.Holm, 1850.

et Pædagogium Academicum for unge Studerende. I Gaden ligger Walkendorfs Collegium, Budolfi Kloster og den polytechniske Læreanstalt.

Store- og Lille Larsbjørnsstræde have begge faaet deres Navne efter en Borger, ved Navn Lasse Bjørnsøn, som i det 15de Aarhundrede ejede en Gaard og en Grund, norden for Vestergade, af hvilken hans Enke, nemlig Sisse, Aar 1479 gav en Deel til St. Petri Kirke.

Teglgaardsstræde har sit Navn af en stor Teglgaard med tilhørende Teglbrænderi,

som i ældre Tider, før Stadens Udvidelse paa den nordre Kant, laae uden for Staden. Efter den Tid blev Teglværket med sine Bygninger nedbrudt, og Pladsen bebygget med Byens Huse. Denne Teglgaard er bemærket paa en Prospekt og en Grundtegning af Aar 1520.

Larslejstræde, en liden Gade, der, efter de ældre Tiders Brug, sandsynligen har faaet sit Navn efter en Laurids Legh, som der boede i Enden af det 16de Aarhundrede, og har bygget de fleste Boder, eller smaa lave Huse, hvoraf Gaden fordem bestod. Den hed før Jens Jensens

Stræde og havde endnu 1632 begge Navne. I Gaden ligger Petri Sogns Plejehuus og Pelts Stiftelse.

Nørregade, hvis vestlige Side hører til Kvartret, og som med den søndre Ende støder til Gammeltorv, endtes i ældre Tider ved Krystalgaden, hvor Nørreport dengang stod. Den øvrige Deel af Gaden laae uden for Byen, og hørte til den daværende Bondeby Serritslev, men under Kong Frederik den Første blev Byen paa denne Kant udvidet. Den østre Side af Gaden hørte til vor Frue-Sogn ifølge Documenter af 1403. »Norrægadæ« nævnes 1370. Den vestre Side deraf laae der-

imod til St. Peders Sogn. Gaden har to Kirker, Vor Frue og Petri, Bispegaarden og Communitetet, samt Gjestgiver- og Herbergeergaardene »Holland«, »den forgyldte Nøgle«, og »de tre Ruller«.

Vestervoldgade

gaaer langs Volden fra Vestergade til Nørrevold. Gjestgiver- og Herbergeergaarden »den hvide Hane« ligger her.

Nørrevold

kaldtes den lige Gade, som fra Vinkelen, hvor Vestervold tilgrændser, løber langs Volden forbi Nørreport til Gothersgaden. Frue Sogns Arbejdshuus ligger her.

Klædeboderne

er een af de mod Gammeltorv udløbende Gader, og har endeel anseelige Bygninger, hvoriblandt en er opført af Overbygningsdirectøren Conferenceraad Hansen. I ældre Tider havde et Klædebolag her Udsalg af allehaande Klæde, Fløjel, Damask, Silketøj, Sardug o.s.v., hvorom haves et Brev af Kong Christian den Tredie, dateret Mikkels-Aften Aar 1549. Efter dette Laug har Gaden Navn. I gamle latinske Breve kaldes den Platea Klæthebodæ 1370. Tabernæ pannicidarum 1392. I andre Breve af Aar 1415 og 1476 vicus pannicidarum. Paa Hjørnet af Nørregade har i forstum Tid Stadens ældste Raad-

huus staaet, indtil 1492, da det ved Mageskifte blev overladt til Kanknikkerne ved Vor Frue. Dets Kjeldere vare usædvanlig store og stærke, da de havde været brugte til Stadens Fængsel.

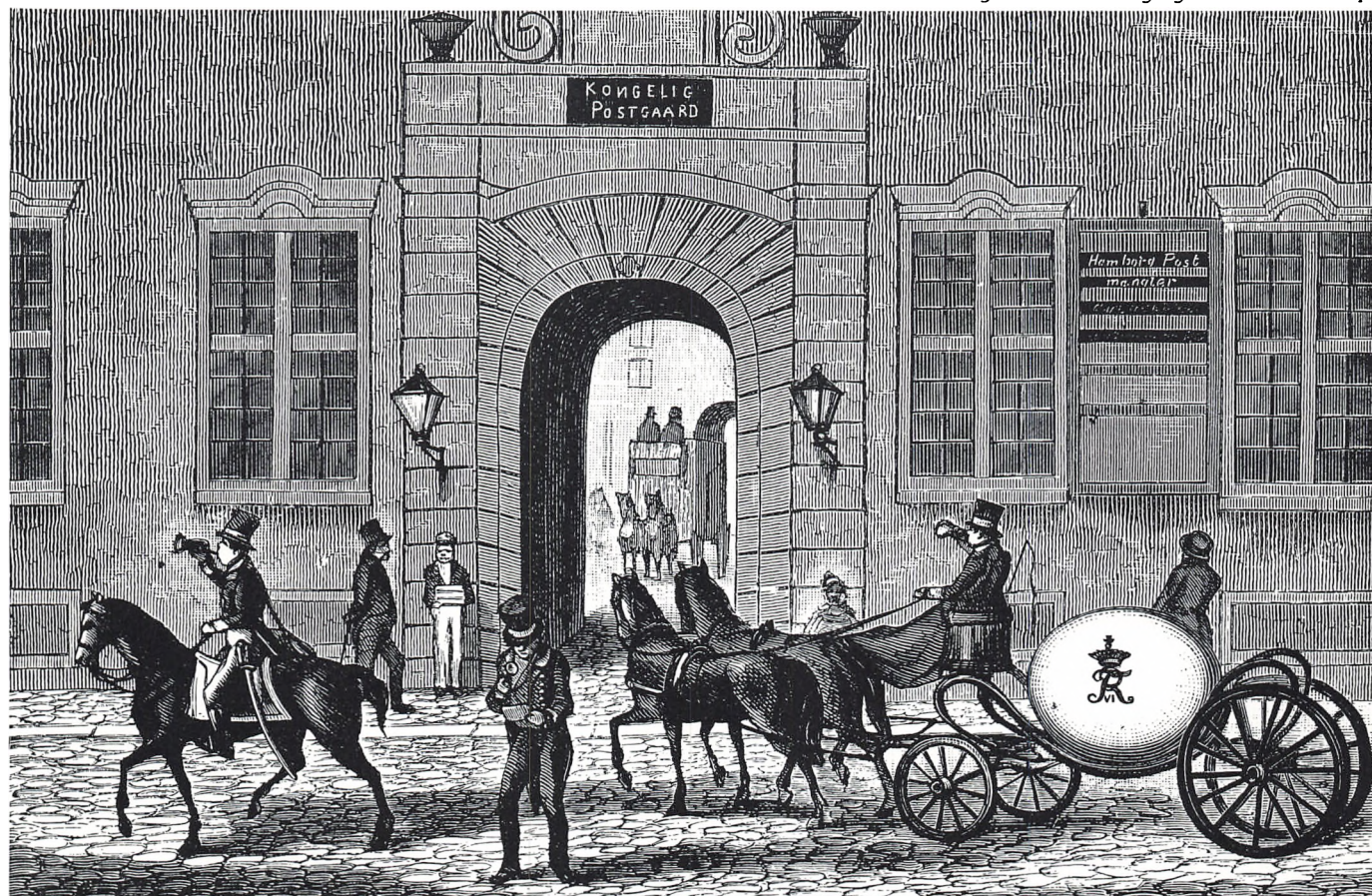
Skindergade

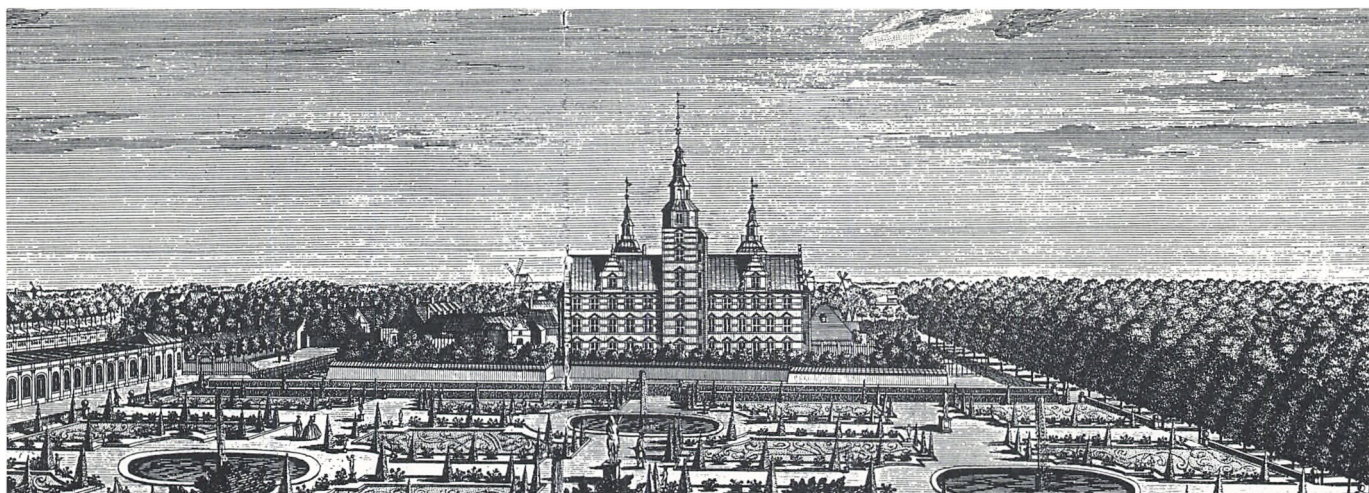
har sit Navn af det gamle danske Ord, »skinde«, som betyder at tage Skindet af, eller flaae det slagtede Qvæg. Fra Aaret 1530 lige indtil Bombardementet 1807 vare nemlig Stadens Slagterboder i denne Gade. Her er Brandmajorens Con-
toir.

Store Kiøbmargade

er een af de Gader, som tidligst

Postgaarden i Købmargade – P. C. Klæstrup.

Prospekt af Rosenborg slot og have. – Laurids de Thurah.

bleve bebyggede. I det trettende og fjortende Aarhundrede hedd den Bjørnebro-Gade af en Bro, kaldet Bjørnebro, der gik over en Arm af Pustervigs flade Strand, østen for nuværende Trinitatis Kirke, hvilken Strand blev under Kong Christopher af Bajerns Regering, i Aaret 1447 indpælet og opfyldt. Gaden blev i gamle Documenter ogsaa kaldet Tabernæ carnicum 1364, eller carnicum urbis 1407, fordi Byens Slagtere her havde deres Kjødboder og sædvanlige Slagterplads for Enden af Gaden, og i denne Udkant af Byen, som da ikke strakte sig længere, end til Landemærket. Deraf har Gaden, i ældre Tider faaet Navnet Kjødmanger-Boder, 1440, Kjødmangerstrædet, 1471, Kjødmangergaden, 1530, da det obsolete Ord Kjødmanger i det gamle Danske betyder en Slagter. Ved Tidens Længde og forvansket Udtale fremkom den nuværende Benævnelse. I denne Gade findes offentlige Bygninger: Trinitatis Kirke, Porcelainsfabriken, Waisenhuset, Postgaarden eller Posthuset, og de to Apotheker, Hofapotheket, og

Waisenhuus-Apotheket, forbunden med det militaire. David Skolemeisters Gaard, mellem Kronprindsensgade og Silkegaden, hvor nu en Hyrekudsk boer. Heri har for-dum været en Gade, kaldet Lille St. Annegade.

Lille-Kjøbmangergade

liggende for Enden af Store-Kjøbmangergade, begynder fra Krystalgade og gaar op til Kultorget. Den er, efter Stadens Udvidelse, fremstaaet i Flugt med hiin ældre Gade.

Frederiksborggade,

som fra Kultorget løber til Nørreport, har vistnok sit Navn af det kongelige Slot Frederiksborg, i gamle Dage Hoffets Sommerresidents, hvortil Vejen igjennem denne Gade, og ud af Nørreport falder.

Rosenborggade

har sit Navn af Slottet, mod hvis Hauge Gaden for-dum løb ud, før end et Stykke af Haugen her blev taget til Exerceerplads i Aaret 1787. Den nordre Side af Refor-

meert-Kirke vender mod denne Gade.

Tornebuskgade

ved Nørrevold, har sit Navn af et stort Tjørnefang, som i for-dum Tid, da denne Egn laae udenfor Staden, har staaet her og ejedes af Bønderne i Serritslev By, som laae udenfor Kjøbenhavns nuværende Nørreport, eller maaske rettere paa den uden for Byen den Tid liggende Plads, hvor nu Rosengaarden, St. Gjertrudstræde, Hausergade og Pustervig ere, da Krystalgade og Landemærket gjorde Grændsen imellem Kjøbenhavn og Serritslev. Disse huggede her Tjørnegjærdsel saavel til deres egne Markers Indhegning, som til Salg til Stadens Indvaanere, hvis Haugepladse og Kaalgaarde den Tid vare indelukte med Tjørnegjerde. Da Serritslev By, under Kong Frederik den Første, indlemmedes i Hovedstaden og saaledes forsvandt, blev denne Tjørnehug ødelagt, og Pladsen bebygget. Herbergeerstedet »Tre Kroner« ligger i denne Gade.

Vin Rose (Rose rubiginosa).

Rosengaarden

løber fra Kulturvet til store Fiolstræde. Her har fordm ligget en kongelig Lysthaug, som kaldtes Rosengaard, hvoraf Gaden formodentlig har faaet sit Navn. Andre antage, at den er nævnt saaledes efter en Adelsmand Jens Rosengaard, som her have havt sin Gaard og Hauge. Gamle Documenter nævne en Gade her, kaldet Rosengaardsstræde, som formodentlig har løbet tæt ved hiin Lysthaug omtrent hvor nu Kulturvet er, før Stadens Udvidelse paa denne Kant under Frederik den Første. I Rosengaarden ejede den berømte Henrik Rantzow en Gaard, som i den følgende Tid længe beholdt Navnet Rantzows Gaard. I Gaden ligge to Gjestgiver- og Herbergeergearde.

Peder Hvidtfeldtsstræde

har Navn af Adelsmanden Peder Hvidtfeldt, som levede i Kong Christian den Tredies og i Begyndelsen af Frederik den Andens Regjeringstid, her havde en Gaard.

*Krystalgade,
H.G.F.Holm, 1840.*

Krystalgade

løber imellem Nørregade og Landemærket, og fik dette Navn ifølge kongelig Rescript af 28de October (Placat 9de Novbr.) 1818, istedetfor Store- og Lille Skidenstræde, som det forhen kaldtes, paa Grund af, at det indtil Aar 1526, var en Kloak eller almindelig Sammenløbs- og Afløbsrende, som, fra Byens vestlige Side ned mod Østen, førte alt det urene Vand og Dynd ud i Stadens Grave, førend Fæstningsvoldene, tilligemed Nørreport, bleve flyttede omtrent 500 Alen længere ud. Grunden her var desuden langt lavere og tildeels oversvømmet med Vand fra Pustervig, hvor det løb

ind fra den ferske Sø. I gamle Breve kaldes Gaden commune canale villæ borealiter, eller Byens almindelige Rende mod Norden. Nørreport har fordm ligget ved Enden af Krystalgade midt paa Nørregade. Synagogen for de mosaiske Troesbekjendere tilligemed Stiftelsen Meyers Minde er i denne Gade, og Universitetets Anatomikammer, eller Theatrum Anatomicum, ligger paa Hjørnet af denne og Nørregade.

Store-Fiolstræde

forbinder Krystalgaden med Skindtorvet. Her var i forrige Aarhundrede en Assistentskirkegaard,

der hvor Gaarden og Pladsen »Linden« findes, som tilligemed to andre i Staden liggende Assistentskirkegaarde, blev udskiftet, og tildeels solgt i Lodder til de Omkringboende i Aaret 1760, da Assistentskirkegaarden udenfor Nørreport blev indrettet.

Lille-Fiolstræde

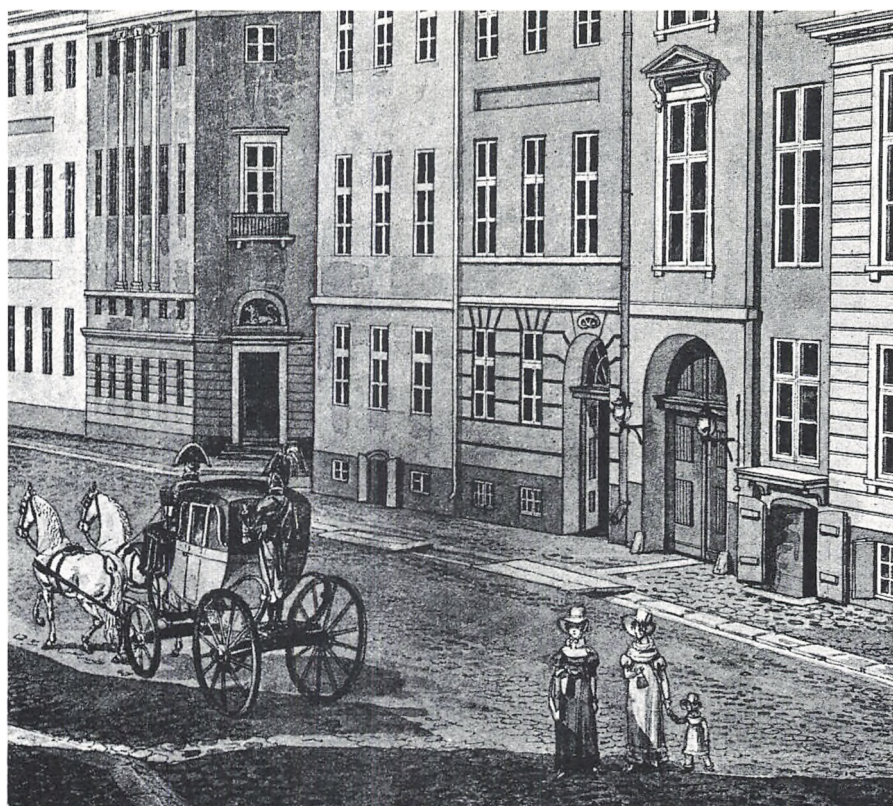
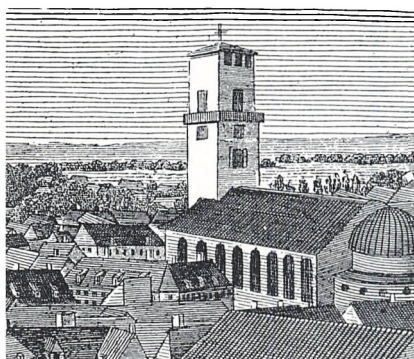
i Flugt med nysanførte gaaer til Skindergaden. Her ligger een af Frue Kirkes Præsters Residents, ligledes Metropolitanskolen.

Store-Kannikestræde

nævnes 1511 og i mange ældre Breve. Navnet har sin Oprindelse af, at Vor Frue-Kirkes Kanniker og Prælater have i de catholske Tider her havt deres Boliger, der, efter Reformationen, efterhaanden som de daværende Kanniker enten afgik eller døde, blev Professorgaarde. Nu har Gaden en Professorgaard, og tre Studenterboliger, nemlig: Regentsen, Borchs Collegium og Elersens Collegium. Endvidere ligger Gratisskolen her.

Lille-Kannikestræde,

en meget kort Gade, forbinder Store-Kannikestræde med Skindergaden, og hidleder sit Navn, ligesom den foregaaende, fra Frue Kirkes Kannikeboliger.

Vimmelskafet. – H.G.F.Holm, 1840.

Dyrkjøb,

en kort Gade paa den sydlige Side af Frue Kirke. Navnet angik først et der, paa Hjørnet af Nørrgade beliggende Huus, formodentlig et Vertshuus. De faa Bygninger i denne Gade ere Bagbygninger fra Klædeboderne, og Frue Kirkegaard gik lige til dem. Først efter Ildebranden 1795 blev her en Gade, til hvilken da hiint Huses Navn blev udstrakt.

Skovbogaden

gaaer fra Skindergaden ud til den øverste Ende af Vimmelskafet har sit Navn ikke af Skov, men af Sko. Man finder i Documenter af Aar 1385 Gaden kaldet Tydskemanne-Gade. I andre Documenter fra 1465 og 1514 Suderboderne, og

Skobostræderne af 1514. Et Sted derved kaldes Suderævra 1370. Mange tydske Skomagere, som vare Mestere i Lauget, boede forðum her i Gaden, hvor der tillige fandtes Boder, hvor Sko blev faldholdte.

Nygade

blev efter Ildebranden i 1728 nyanlagt for Enden af Vimmelskafet, til sammes Forbindelse med Gammeltorv. Før den Tid var her tillukt med Bygninger, og Man maatte gjøre den Omvej gjennem Skovbogaden og Klædeboderne.

Vimmelskafet,

een af Byens ældste Adel- eller Algader, har faaet Navn af dens Krumninger og Bugter, da Vimmel-

Kjøbenhavn.	Fø d t e.								Dø d r, Dø d f d t e b e r u n k e r i n d b e f a t t e b e.																										
	Egnede Fv.	Børn.	Cubifv.	Berkant				S n a r d f j ø m.														D i n s t f j ø m.				Summa af alle Fv.	Fv. m. Dø d.	Fv. m. Dø d.							
				uægt.		bæft.		til 10	fra 10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	Sum.	til 10	fra 10	20	30	40	50				60	70	80	90	100	Sum.	
				Skid.	Crut.	Skid.	Crut.																												Mar.
Fra 1 ^{te} Januar til 31 ^{de} Decr. 1827.	892	1585	4550	3145	359	335	91	75	519	48	124	145	171	173	174	97	33	2	1880	479	35	106	111	153	129	150	161	64	11	1	1399	2835	260	*	
" " " " " " " " " " " "	1828.	850	2072	1973	4045	448	431	131	87	586	55	157	148	202	223	172	113	31	1688	501	48	99	120	110	143	170	163	76	7	1	1413	3131	914	*	
" " " " " " " " " " " "	1829.	930	1793	1667	3460	395	271	129	78	537	53	182	191	217	259	193	145	34	1	1807	467	45	102	115	169	156	230	186	74	9	3	1556	3363	97	*
" " " " " " " " " " " "	1830.	937	1692	1696	3388	389	359	112	80	526	68	189	158	195	214	197	144	44	3	1737	505	60	110	113	151	192	217	231	91	13	1	1694	3431	443	*
" " " " " " " " " " " "	1831.	890	1835	1710	3599	409	390	122	80	556	67	137	194	176	206	173	122	40	2	1673	510	59	151	139	115	171	195	216	102	10	1	1668	3341	254	*
" " " " " " " " " " " "	1832.	895	1735	1696	3431	438	408	106	78	674	47	165	186	177	214	163	119	41	1	1787	545	68	126	140	137	170	167	199	78	6	1	1627	3413	18	*
" " " " " " " " " " " "	1833.	928	1860	1733	3593	413	371	121	98	590	56	200	206	243	207	161	121	29	3	1816	568	60	94	129	150	153	162	159	62	5	1	1547	3363	230	*
" " " " " " " " " " " "	1834.	957	1909	1762	3671	431	431	118	98	722	51	158	183	210	198	165	98	54	1	1852	556	46	100	128	109	148	147	168	73	8	1	1514	3366	305	*
" " " " " " " " " " " "	1835.	955	1875	1741	3616	461	450	109	70	829	56	169	241	224	202	165	88	27	3	2004	681	54	116	123	116	150	144	160	65	9	1	1618	3622	4	G
" " " " " " " " " " " "	1836.	869	1831	1815	3640	462	430	86	67	608	40	112	124	154	186	133	89	37	4	1487	459	43	86	116	117	135	158	152	66	8	1	1370	2857	789	*
" " " " " " " " " " " "	1837.	937	1832	1771	3603	511	453	99	68	684	47	157	167	183	181	176	94	34	2	1725	597	70	153	126	122	163	176	154	66	12	1	1644	3360	234	*
Fra 1 ^{te} Januar 1827 til 31 ^{de} Decbr. 1837 ialt	10,040	20,000	10,124	30,193	4715	4383	1224	886	6891	592	1730	1033	2101	2203	1870	1230	404	22	10,002	5023	348	1210	1305	1440	1710	1010	1044	817	04	0	17,070	30,141	3101	40	

3 11 Mar. 1862.

Fødsler og dødsfald i Kjøbenhavn 1827-37.

skaflet forhen var Navnet paa det krumdannede Skaft, som Snedkernes Vridtbør sættes i. Den nederste Ende af Vimmelskaflet kaldtes i fordom Tid (1478) Fiskerstrædet, og 1490 Die Visch-Strate, ligesom det derved liggende Amagerstov hedde Fiskerstovet. I denne Gade ligger Helliggeistes-Kirke, Petersens Jomfrukloster, og paa Hjørnet til Hyskenstræde Løve-Apotheket, hvor det tyske Compagnihuus fordom har staaet.

Fra Vimmelskaflet ned til Gammelstrand løber **Hyskenstræde**, een af Byens ældste Gader, fordom kaldet Häuschen- eller Hüschen-straat. Det er: Gaden med de smaa Huuse. Dette Navn fik den af de tyske Kjøbmandskarle eller Pebersvende, som kaldte sig selv

Häuschner, og under deres Op- hold her for en kort Tid havde deres Fjæleboder og Hytter opslagne, thi deri at falholde deres medbragte Klæde, Specier og tysk Øl. De Danske kaldte den efter Beboerne Tydskernes Gade. I senere Tider, i Særdeleshed i det 14de og 15de Aarhundrede, havde tyske eller hanseatiske Factorer mere deres Væsen i det derved beliggende Compagni- stræde.

sidstnævnte imellem Magstræde og Compagnistræde findes paa Resens Kaart kaldet Vandmølle- strædet, efter en Vandmølle, der laae her i den Tid, da den brede og aabne Strand gik højt op, og ei endnu ved Indpæling og Bolværk var gjort til en Kanal. I Documenter af 1490 nævnes en navnkundig Gaard, kaldet Munkegaarden, at have ligget i Vandmøllestrædet. Endnu (1839) findes Navnet »Vand-

Naboles

er en liden kort Gade i Flugt med Hyskestræde til Kanalen. Før Ildebranden 1728 var her kun Bag- og Sidehuse fra andre tilgrændsende Gader, men ingen Indgange til Huse. Deraf fik Gaden sit Navn.

Nybrogade

gaaer langs med Gammelstrands Kanal fra Assistentshusets Hjørne- gaard til Sandkisten ved Fredriks- holms Kanal. Ud til Gaden vender Assistentshusets Hovedfacade, saavel som et Sæbesyderi.

Magstræde

løber, i Flugt med Snaregade, ud til Raadhustræde.-Den Deel af

møllestrædet« paa det Hjørne af Magstræde, der vender mod Ny- brogade.

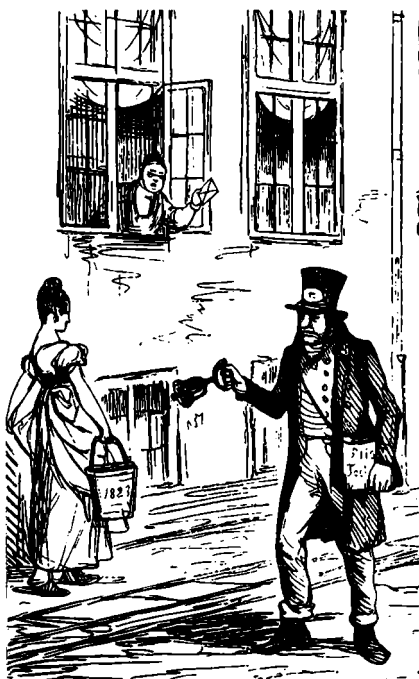

Snaregade

har sit Navn af Erland Jonson Snare, eller Snarre, som var Raadmand i Kjøbenhavn imellem Aarene 1489 og 1504, og der ejede Huse og Boder. Den nordlige Side af Assistentshuset vender ud til denne Gade.

Compagnistræde

har sit Navn af at det tyske Compagni, eller hanseatiske Factorer, allerede mod Enden af det tolvte Aarhundrede, her opbyggede

Handelsstuer, Pakhuse og Contoirer. Indtil Aar 1590 gik Søen fra den aabne Gammelstrand lige op hertil, og disse tyske Handelsmænd vare her i Virksomhed. Da de Danske i det fjortende Aarhundrede oprettede et Handelslaug og Broderskab, under Navn af: »Hellig Trefoldigheds-Laug udi det danske Compagni«, fik det og i denne Gade, paa Hjørnet af Brolæggerstræde, sit Forsamlings- eller

Vinstuescene. – K. Gamborg, u.å.

Compagnihuus, ogsaa kaldet Hellig Trefoldigheds Gildehuus, og at dette Gilde har været til før Aaret 1389, er temmelig sikkert. Det tyske Compagni gik under i Kong Frederik den Førstes Tid. Fra det danske Broderskab nedstammer det nuværende kongelige Skydeselskab.

Brolæggerstræde

forbinder Raadhuusstrædet og Badstustrædet og de til samme stødende Gader med hinanden.

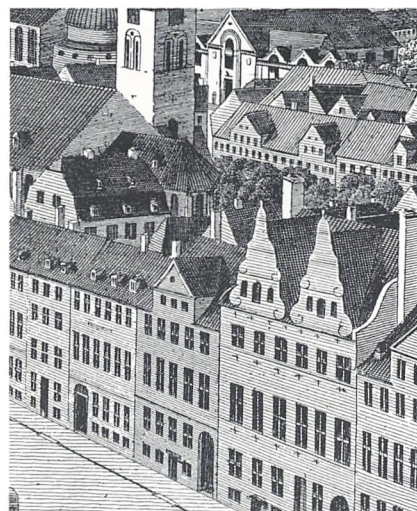
Badstustrædes

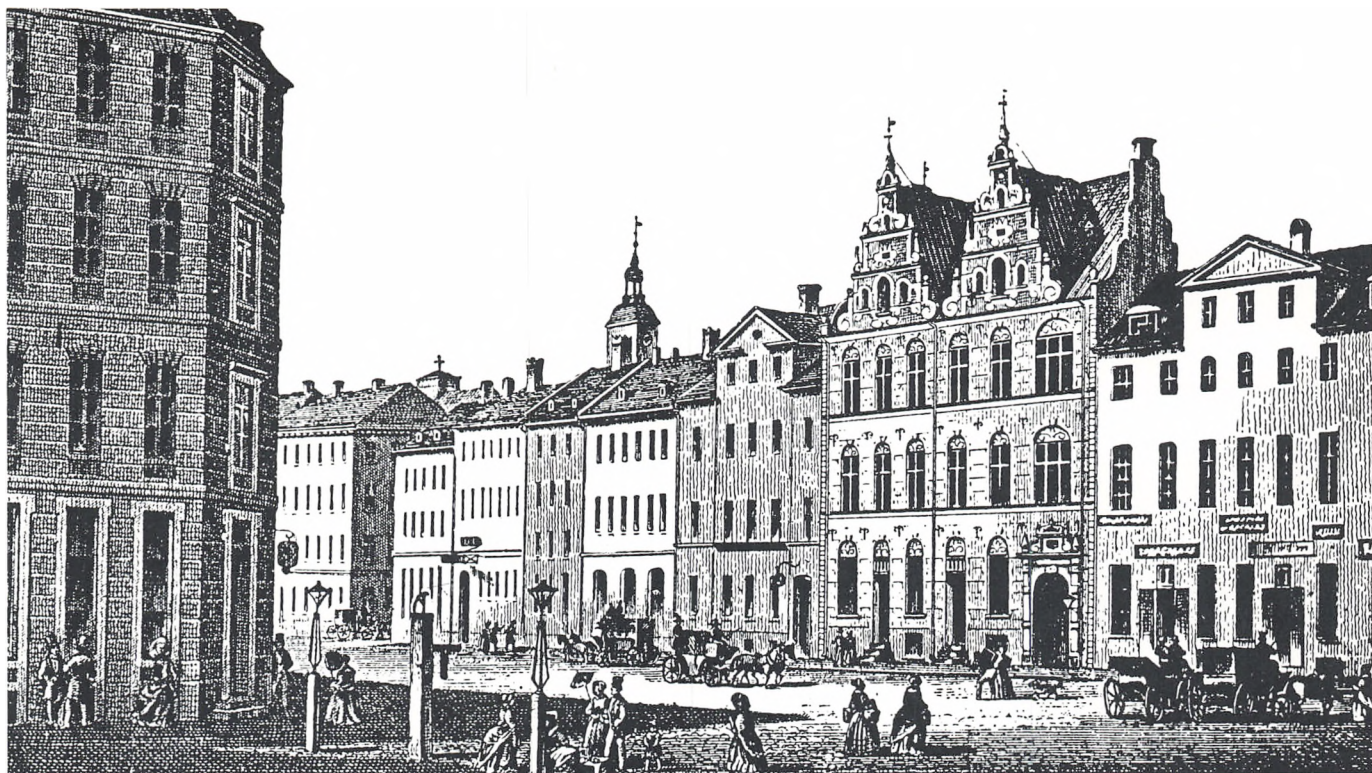
Navn minder om de forud meget brugelige Badstuer.

Knabrostræde

skulde rettere hedde Knagbrostræde, efter Oprindelsen til Gadens Navn. Den løber fra Vimmelskafet ud til Stranden, og her gik i gamle Tider en liden Bro over til Slotsholm. Denne Bro blev almindelig kaldet Knagbro, efterdi den paa begge Ender og i Midten var besat med Knager, for at hindre

Kjørsel og Riden over den. Den var blot for Gaaende, og blev ogsaa kaldet Letbro og Rødebro. Dette Sidste fordi den var malet rød. Letbro nævnes allerede 1370. I Aaret 1724 blev denne Bro ganske borttaget. Før Stadens Ildebrand kaldtes denne Gade Letbrostræde, og i gammelt Document af Aar 1419 nævnes Letbrostræde ved Stranden, østen Vandmøllen.

Amager torv, ca. 1840.

Amager torv, eller Gammelamager torv, er intet Torv, men en Gade, som med sin østlige, bredere Ende støder til Højbroplads. I ældre Tider var her et Torv som først bar Navnet Fiskertorv, fordi Gammelstrands Revier gik herop, og Fisk-Udsalg her fandt Sted. Siden kaldtes dette Fiskertorv, ifølge Documenter af Aarene 1496 og 1508, Amager torv, da det af de andre Torve laae nærmest ved den aabne Strand, hvor Fiskerbaadene fra Amagerland kunde ligge til og bringe deres Fisk iland til Salg. Men, da Fiskehandelen tog af, og Kong Christian den Anden i Aaret 1515 indkaldte en nederlandsk Coloni, som nedsatte sig paa Amager, anvises disse Nybyggere dette Torv til at falholde deres Kjøkkenurter og Havgesager. Og i den følgende Tid er

Benævnelsen »Amager torv« vedbleven. Dette Torv kan anses for at have været Centrum af det gamle Kjøbenhavn, og var, næst efter Gammeltorv, det ældste i Byen.

Læderstrædet

findes nævnet i Documenter fra Aarene 1433 og 1460. Forhen laae her den jødiske Synagoge, som i den store Brand i Aaret 1795 blev et Rov for Luerne.

Ved Gammelstrand

ligger Stadens Vejerbod eller Vejerhuus, Hotel Royal, og det jydsk Herberg, Gjestgivergaarde og Herbergersteder.

Tøjhuusgaden

fører fra Indgangen til det store kongelige Bibliothek til Prindsens Bro. Navnet er saaledes bestemt

ved Rescript af 4de December 1825. (Plakat 14de samme Maaned). Her ligger Proviantgaarden, Tøjhuset og Staldbetjenterbygningerne. Denne Strækning kaldtes før: »Bag Slottet«.

Børs gaden,

ogsaa kaldet Nybørs, er den Rad Huse, som ligge langs Kanalen fra Børsen til Knippelsbro. Hele denne Grund, bestaaende af nogle tusinde Qvadratalen, er indtagen fra Havnen, eller den aabne Strand ved en lang og bred Dæmning ligefra Slotspladsen til Knippelsbro, og opfyldt i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, indtil Aaret 1620. Paa den opfyldte Grund blev endeel anseelige Kjøbmandshuuse med Kjeldere under, samt Pakhuuse opførte.

Østergades udløb mod Kongens Nytorv, ca. 1840.

Østergade

har sit Navn af Østerport, som i ældre Tider, førend Stadens Udvidelse, stod for Enden af Gaden mod Hallandsaas (nu Kongens Nytorv). I nogle gamle Documenter af Aar 1452 nævnes vel Østergade, men denne var i ældre Tider ikke halv saa lang, som nu, og strakte sig fra benævnte Østerport kun omtrent til Christenbernikovstræde. Thi Havet løb dengang indimellem Slotsholm, Bremerholm og Byen, og dannede kun nogle smaa

Holme, alle adskilte ved smalle Vande eller Sunde, hvor Man, indtil det femtende Aarhundredes Udgang, kunde roe med Baade. Efter den Tid opfyldtes Aar for Aar denne side og lavtliggende Strandgrund, og bebyggedes. Østergaard, curia australis, quæ dicitur östrægarth 1328, synes at have været en mærkelig Gaard udenfor det gamle Østerport. Gaden er nu delvis en Boutiksgade, hvori Man tæller omtrent 150 Boutikker, deels een til Spadsering brugt Gade.

Blandt dens mærkværdige Gaarde er en, tilhørende Efterslægtsselskabet, Kong Salomons Apothek, og Svane-Apotheket, anlagt i denne Gade i 1782. Endvidere Adressecontoiret, Athenæum, samt den Pullichiske Fabrikgaard, ligefor Halmstræde. Denne Pullichiske Baandfabrik-Gaard, No. 60 paa Gadens nordre Side, er mærkelig i antiqvarisk Henseende. Thi paa denne Grund og paa dette Sted, hvorefter denne Gaard nu staaer, blev den første St. Nicolai Kirke og

Kapel bygt i Aaret 1216, og stod der i 231 Aar, da den blev opført paa dens nuværende Sted. Til denne Pullichiske Fabrikgaard hørte i forrige Tider, og i Begyndelsen af det attende Aarhundrede en anseelig, stor Haugeplads, som i ældre Tider har været een til den gamle St. Nicolai Kirke tilhørende Kirkegaard, der imod Pilestrædet har været beplantet med Piletræer, hvoraf dette Stræde fik sit Navn. Den ældste Kirkegaard i Kjøbenhavn laae paa Hjørnet af Østergade og St. Jørgensgade, blev omtrent 1629 ombygget, og i Aaret 1826 atter nedbrudt og ombygget. Dette Huus er Nr. 34.

Integaden,

en liden kort Gade, som løber imellem Østergade og lille Kongensgade. Der er næsten ingen Ting, hvilket dens Navn synes at antyde.

Lille Kongensgade,

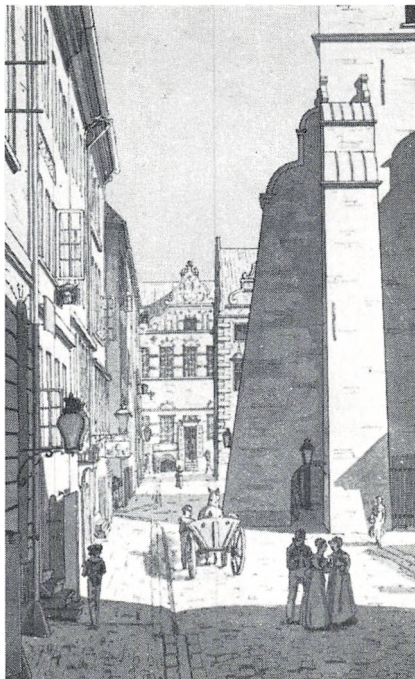
som har Forbindelse til Østergade, kaldtes i ældre Tider kun for Kongensgade. I Aaret 1402 nævner Documenter begge Kongens Gader, ambæ pleteæ regales, af hvilke den nuværende Lille Kongensgade formodentlig skal være den ene. Gaden har sandsynligen sit Navn af at Kongens gamle Tøjhuus, som ogsaa kaldtes Rustkammergaarden, laae i samme. Dette Tøjhuus, eller »Archelie-Gaard«, laae meget behageligt ved Søen, som dengang gik derop, før Opfyldningen efterhaanden foretoges. I Kong Christian den Tredies Brev af 23de Februar 1557 til Borgemeister og Raad i Kjøbenhavn befales, at en Plads skal opfyldes, beliggende ved Kongens gamle Tøjhuus, og brolægges til Borgernes Nytte, at de der kunde ind- og ud-

skibe deres Gods. Den Plads, som ifølge denne kongelige Befaling blev opfyldt, var af betydelig Længde og Brede, nemlig ved den nordre Side 102 Alen lang, ved den sydlige 88 Al., og Bredden ved den vestlige Side 66 Alen, ved den østlige Side 43 Alen. Senere blev denne Plads bebygget, og det er den, hvor nu Viingaardsstræde og omliggende Gader ere. Da Storekongens-Gade, ved Stadens Udvidelse, blev anlagt, fik den ældre til Forskjel Tillægget af »Lille«.

Store- og lille Kirkestræde

have deres Navn af Beliggenheden ved forrige Nicolai Kirke. De løbe ud til Højbro Plads, hiint i Flugt med Lille Kongensgade. Lille Kirkestræde er formodentlig det samme, som i Documenter Aarene 1504 og 1518 kaldes det lille Færre-Stræde.

Nicolaj Plads. – Martinus Rørbye, 1826.

Hvelvingen

kaldtes forhen Hvelvingsstræde. Før Ildebranden 1795 stode Bygninger vesten for den da afbrændte St. Nicolai Kirke, ganske nær samme, og et Huus, stødte lige paa den lille Buehvelving, der endnu ses ved Vagtaarnet, og hvorigjennem den almindelige Passage faldt. Her var forhen et konstigt Trykværk, hvis Bassin kunde rumme næsten 400 Tønder Vand, der ledtes hertil gjennem Render, og med Trykværkets Hjælp, ved en Anbringer, 800 Fod lang, atter kunde, i paakommende Ildebrandstilfælde, ledes hen i hvilken som helst af de omliggende snævre Gader. Denne Anbringer gav, i sin fulde Længde, en Tønde Vand i hvert Minut, og, indrettet kun i en Længde af 200 Fod, afgav den i hvert Minut fire Tønder, saaledes at Sprøjterne stedse, uden videre Tilkørsel kunde forsynes med Vand. Efter Ildebranden blev Gaden, ved de nye Bygningers Opførelser udvidet.

Admiralgaden

I dette District var i ældre Tider en stor kongelig Frugthauge, med Lysthuus og en Viingård, og langs med Muren til Viingaardsstræde, en Plads til Caroussel, eller Dyst-Renden. Kong Christian den Fjerde lod paa denne Plads, imellem Nicolai og Holmens Kirke, efter Rosenborg Hauges Anlægelse, bygge Boliger af een Etages eller et Stokværks Højde til sine

Søofficerer, som da kaldtes Kongens Skippere, og til det øvrige Mandskab af Søetaten, at de kunde være nær ved Bremerholm. Og nu fremkom her et nyt Qvarteer af Staden, som med dets samtlige Gader fik det Navn Skipperboder, og siden, da Nyboder 1632 anlagdes, blev efterhaanden afhændet til private Folk. Admiralen eller Chefen for Søetaten havde i ældre Tider sin Bolig her. Efter Ildebranden 1795 blev den betydelig udvidet, ligesom og nogle Grunde bleve forenede, og i det Hele større Bygninger opførte. I Gaden ligger St. Nicolai Kirkeskole.

Fortunstræde,

som forbinder Viingaardstræde og, med dette, Kongens-Nytorv med Gammelstrand, har, efter Ildebranden 1795 faaet en langt større Brede, en forhen.

Viingaardstræde

har sit Navn af den i det sextende Aarhundrede der værende Slots-hauge, hvori var en Gaard, kaldet Viingaarden. Gaden fremkom, da Grundene efter Rosenborg Hauge Anlæg bleve bebyggede. En Deel af det ældste Viingaardstræde brændte i Maj 1776. Det Øvrige 1795. 1533 nævnes de nye Boder paa Viingaarden. I denne Gade ligger Vagtaarnet og Nicolai Arbeidshuus, og paa Pladsen ved Vagtaarnet have Stadens Slagtere deres Boder og Udsalgssteder.

I Dybensgade

har fordum, da Vandet gik over

disse Egne, indtil Slutningen af det sextende Aarhundrede, været det dybeste Sted. Jonge fortæller, at der forhen paa et Huus paa Hjørnet af Dybensgade og Holmensgade har over Døren været et Skildt med en nøjagtig Aftegning af Egnen i de ældre Tider, og at derhos stod malet det Navn »Dybet«. Men da Man i 1760 nedrev det gamle forfaldne Huus, og et nyt anseeligt Huus her rejstes, som man ei vilde have skulde beholde det gamle Navn »Dybet«, blev Skildtet kasseret. Gaden hedder hos Resen: Delphingade, hvilket svarer til de andre Gaders navne i dette Qvarteer. Altsaa matte det seneste Navn være opkommet af en urigtig Udtale. Den var indtil Ildebranden 1795 lukket i den nordre Ende, men fik ved den ny Opbyggelse baade en Aabning ved Nellikegaden og det Hele en større Brede.

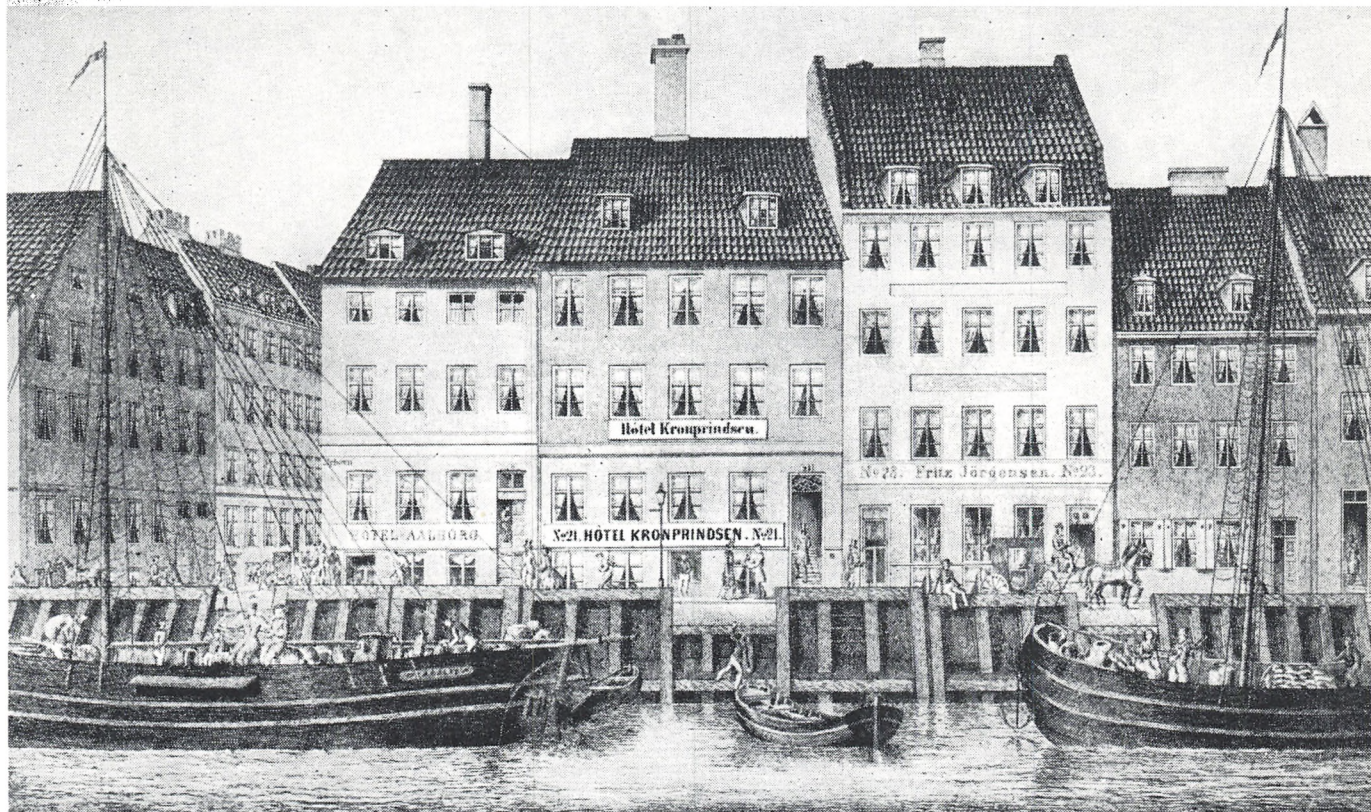
Laxegade

er den mellemste Tværgade i de fordum saakaldte Skipperboder, og har, ligesom flere der liggende Gader, saasom Hummergaden og Størrestrædet, Navn af Fisk. Her ligger een af Holmens Skoler, og Kunstflidselskabets Udsalg er tillige i denne Gade.

Boldhuusgaden

en liden kort Gade, som kun bestaaer af 6 Gaarde og Huse, Hjørnebygningerne medregnede, har sit Navn af et Boldhuus, der stod her i ældre Tider, da den store Slots-hauge var paa dette Sted, hvor Kong Christian den Fjerde lod Skipperboderne opbygge. Efter den Tid blev det gamle Boldhuus flyttet til Slottet, og opført Nord for det gamle Ridehuus og Ridebanen, hvor det forblev indtil Kong Christian den Sjette i Aaret 1738 lod det gamle Slot nedrive for at opbygge Christianborg Slot.

Nyhavn, ca. 1840. – Gl. reklametryk

Hummergade

hørte i gamle Dage tilligemed de tilgrænsende, saasom Admiralgade, Laxegade, Dybensgade, Størrestrædet o.s.v., til de saakaldte Skipperboder, hvor Søfolk boede. Derfor fik Gaderne Navn, der toges af Gjenstande fra Sømandens Tanker. Forhen var denne Gade lukket i den østre Ende. Den af Kong Christian den Fjerde oprettede Navigationsskole laa i denne Gade, og her boede Navigationsdirektøren.

Nyhavn

Naar man kommer fra Kongens Nytorv, har Man paa højre Haand, eller Kanalens sydlige Side, som i daglig Tale kaldes Charlottenborgs Side, først paa Hjørnet Charlottenborg Slot. Strax derved den botaniske Hauge, derefter nogle private Huuse, i Linie, og endeligen den kongelige Mønt. Her var forhen endeeft smaa Huse, i Linie med Charlottenborg, alle lige, kun af een Etage, med en liden Quist, og uden Kjelder. De vare byggede til frie Boliger for Dron-

ning Amalies Hofbetjente, ligesom ogsaa Prindsesse Sophie Hedevids Hofbetjente og deres Enker havde for Livstid frie Værelser her. Efter disses Død bleve Husene bortlejede ved offentlig Auction i Rentekammeret paa visse Aar til Byens Indvaanere, som dreve borgerlig Næring. Men disse smaa Huuse stode nærmere Bolværket, end de nuværende, saa at Gaden her var meget smal, og to Vogne kunde vanskeligen komme forbi hinanden. Da de forfaldt af Ælde, bleve de solgte til Nedbrydelse, og med

Vilkaar, at Kjøberne igjen skulde opbygge andre, men i indrykket Linie, hvorimod Grund til Gaardsrum og anden Plads blev givet bag ved dem af Charlottenborg Slots-hauge, som derved blev indskrænket. Saaledes fremkom her en Række af anseelige Gaarde og Huse. Paa Nyhavns nordlige Side, i daglig Tale kaldet Byens Side, ere blot Privathuse, som danne en snorret Linie med Gothersgaden. For Gadens Ende kaldet Nyhavns Hovede, ere Færgefarts-Baade liggende, til Overfart til Christianshavn og den anden Side af Strømmen.

Klareboderne (Claræ Boder)

har sit Navn af St. Claræ Kloster, et Nonnekloster, stiftet af Kong Hans's Dronning Christina i Aaret 1505. Hele den Grund, som ligge imellem Klareboderne og Silkegaden, samt gammel og ny Mønt lige til Brøndstræde, hørte til dette Klosters Bygning, Hauge og Kirke, til ligemed Kirkegaard. I Reformationstiden blev den halve Deel af Klosteret forvandlet til et Gjethuus, eller et Kanon- og Klokkestøberi, den anden Halvdeel blev indrettet til kongelig Mønt. Christian den Fjerde begyndte paa den Plads, hvor Klosteret havde staaet, i Aaret 1609 at lade lægge Grundvold til en ny Kirke, som skulde benævnes efter hans Dronning Anna Catharina. Men formedelst den strax efter indtrufne Krig med Sverige og Dronningens Død 1612, ophørte man ganske dermed. Pladsen overdroges til den kongelige Tolder i Kjøbenhavn, Henrik Møller, og blev af ham bebygget. I Klareboderne ligger Borgerdydsskolen.

Møntergaden,

eller Ny Mønt, har vistnok sit Navn

Gård i Møntergade 26. – Chr. Rosenberg, ca. 1840.

af den derværende kongelige Mønt, til hvis Anlæg den halve Deel af St. Claræ Kloster var bleven anvendt. Møntmester Povel Fechtel, som levede i Kong Frederik den Andens Tid, og ifølge hvis Stiftelse et Hospital, de saakaldte Hamburgske Sjeleboder, er i denne Gade siden Aaret 1570, boede ogsaa i samme. Paa den nordre Side

laae i ældre Tider Brøndstrædes Sjeleboder eller Hospital.

Kronprindsensgade,

som løber ud til store Kjøbmagergade, er een af Stadens nyere Gaarde, som er bleven til og har faaet sit Navn, da Kong Frederik den Sjette var Kronprinds. Den er anlagt 1785 paa den Grund, hvor

Flyttedagen. Et Laug flytter Skildt. – P.C.Klæstrup, ca. 1840.

Ny Adelgade,

som udløber til Kongens Nytorv, ved Hovedvagten, blev forhen kaldet lille Grønnegade, men har nu i endeel Aar været givet sit nuværende Navn. I denne Gade begyndte den store Pest, som grassede her i Staden i Aaret 1711, først at yttre sig.

Pistolstræde

er lidet og lukket i den ene Ende.

Christen-Bernikov-Stræde,

en meget smal Gade imellem Østergade og Gammelmønt, har faaet sit Navn af den her i Danmark i Kong Frederik den Andens og

Christian den Fjerdes blomstrende adelige Bernikovske Familie, som, efter Reformationens Indførelse, havde tilkjøbt sig det seculariserede St. Antoni Kloster med tilhørende Grunde, og opbyggt der deres adelige Gaard og Eiendom. Iblandt samme Families Descendenter er især Christian Bernikov eller Barnikow, til Birkholm, Rigets Raad, berømt for sine vidtløftige Udenlandsreiser, endog udenfor Europa, i Abyssinien, Arabien etc., og døde i Aaret 1612. Det er rimeligt, at Gaden har Navn efter ham, fordi han har opbyggt og ejet de fleste Huse paa Klostergrunden ud til dette Stræde. St. Antonii Klo-

ster laae i Christenbernikovstræde, Hjørnehuset af dette Stræde og Østergade, den saakaldte Vildmand, er en Levning deraf, og her var i Aaret 1760 det Bernikovske adelige Vaaben endnu at see indsat i Muren inde i Gaarden paa to Steder. Ogsaa for-tælles, som Aarsag til Gadens Navn, følgende Anekdote: Kong Christian den Fjerde kom engang forklædt op at duellere i eet af denne Gades Huse med Christian Barnikow, og Kongen fandt saa megen Behag i Kjækheden, denne Adelsmand havde viist, at han lod Gaden opkalde efter ham.

Antonistræde,

der fra Christenbernikovstræde løber til Pilestræde, har sit Navn af St. Antonii Kloster med dets tilhørende Bygninger og Kirke. Indgangen til dette Munkelkloster var fra denne Gade. Da Munkene, ved Reformations-Tiden, forlode Klosterne, bortsolgte disse til Privat-eiendomme. Dette lille St. Antonii Kloster har været et Filial af det store St. Antonii Kloster i Præstø. I fordums Tider kaldtes Antonistrædet det lille Pilestræde.

Silkegaden

fra Pilestræde til store Kjøbmagergade, har sit Navn af en stor Silkefabrik, som Kong Christian den Fjerde lod bygge paa Hjørnet af denne Gade og Pilestræde. Men, da dette Anlæg ikke havde den forønskede Fremgang, skjenkede Kongen Bygningen til Stadens Fattige. I daglig Tale beholdt Stiftel-

sen Navn af Silkehuset. Da de Fattige forflyttedes herfra, bortsolgte nogle Dele heraf, og kun Hjørnehuset blev beholdt tilbage, som fik Navn af: Conventhuset for Stadens Fattiges Væsen, hvor Fattigforstanderne havde deres Samlingssted. Efterat det almindelige Hospital var opbyggt i Aaret 1769, blev dette Conventhuus samme Aar bortsolgt.

Aabenraa

betegner en aaben Vraa, eller Krog, hvilken, beliggende ved Fjorden Pustervig, i de ældste Tider ikke hørte til Staden, der den Gang paa den Kant begrændsedes af Landemærket. Iøvrigt maae, med Hensyn til Beliggenheden af Stadens fordums Fæstningsværker, bemærkes, at fra øverst i Gaden Aabenraa, hvor nu de Reformeredes Kirke findes, og lige ned til Grønnegade gik Stadens gamle Østervold. Voldgravene, som vare hvor nu Gothersgaden er, opfyldtes da Voldene ved Stadens Udvidelse bleve sløjfede, hvorefter den nyindtagne Grund blev afstukken i Gader og Byggepladse. I Gaden ligger den vestlige Side af Reformeert Kirkegaards Muur, nogle bemeldte Menighed tilhørende Bygninger, saasom Præstebolig samt Trinitatis Sogns Arbeidshuus og Skole, og de 32 Mænds Skole.

Pustervig

I de ældste Tider laae en Sø af dette Navn uden for Byen, og oversvømmede med sit Vand af dens brede, flade Strand den omliggende Egn, som da var ganske ubeboet paa denne Kant. Denne Pustervigs Sø var i fordum Tid Stadens yderste Grænse mod Østen. Den østre Deel af den flade Pustervigs Strand blev allerede under Kong Christopher af Baiern, ved Aar 1447, indpælet og opfyldt. Den sidste Stavelse af denne Søes Navn viser, at den har skaaret sig ind i en Vig eller Bugt. Men ved Stadens Befæstelse og Udvidelse paa denne Kant blev Søen Tid efter anden ganske opfyldt, saa at ei det mindste Spor er tilbage af, at der her har været Strand. Den siden her anlagte Gade fik sit Navn af Vigen, og var lukket i den østre

*Gammel Avlsgaard, Pustervig.
H.G.F.Holm, 1840.*

Ende. Her boede Historikeren, den af Videnskaben høijfortjente Peter Friederich Suhm, uforglemmelig i den danske Litteratur-Historie. Efter hans Død 1798, blev der i Gaarden indrettet en fortrinlig Tvangsarbejdsanstalt for Fattigvæsenet. Denne Gaard tilligemed Gaden afbrændte ved Bombardementet 1807, og, ifølge den ny Plan for Gadernes Udvidelse efter den skete Ødelæggelse, fik den forhen lukte Ende en Aabning, og en ny Gade:

Suhmsgade

blev anlagt, opkaldet efter P.F. Suhm. Her er Herbergeerstedet »Gammel Avlsgaard«, og i Pustervig er Gjestgivergaarden: »Solens«.

Kejsergade

er en liden Tværgade fra Ulfelds-plads til Skindergaden. Imellem denne Gade og Trompetergangen laae i fordum Tid Rigsdrosken Joachim Gersdorfs Gaard, som i Frederik den Tredies Tid blev opført paa en Deel af det nedbrudte Graabrødrekløsters Haugeplads og Kirkegaard, hvor der opgroves en Mængde Dødningehoveder.

Løvstræde

løber imellem Kjøbmagergade og Ulfeldsplads.

Hausergaden

har, tilligemed den der beliggende Hauserplads sit Navn af en Kjøbmand, Conferenceraad Conrad Hauser, som først begyndte, efter Bombardementet 1807, at bebygge denne derved ødelagte Tomt.

Gothersgade

eller Gottersgade er nu der, hvor den gamle Østervolds Grave for-

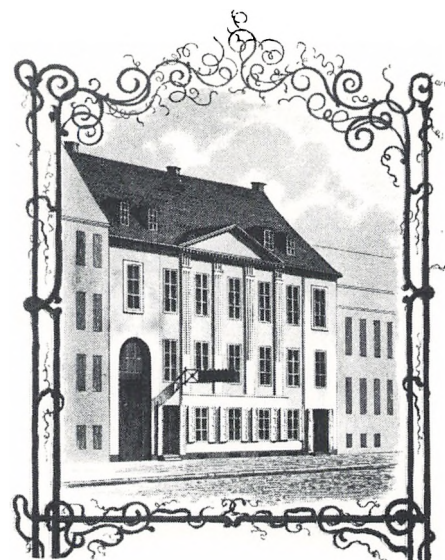
dum vare, som gik fra den øverste Ende af Gaden Aabenraa ned til Grønnegade, og opfyldtes ved Stadens Udvidelse under Kong Christian den Fjerde. Oprindelsen til Navnet er uvis. I Gaden ligger de Reformeredes Kirke, Exerceerhuuset for Garnisonen, et Sprøjtehuus, eller »Bevaringssted for Stadens Brandredskaber«, mod Rosenborghauge, Hjorth-Apotheket, »Rosenborg Sundhedsbrønde«, og en i Aaret 1838 oprettet Asylskole.

Klosterstræde

gaaer med den ene Ende til Skindergaden, og med den anden til Vimmelskaftet. Det nævnes i Documenter fra 1488, og har Navn af det her beliggende Graabrødre- eller Franciscanerkløster, hvis Kirke var paa Hjørnet af dette Stræde og Skindergaden. Paa dette Hjørne stod senere, indtil Ildebranden 1795, en anseelig Gaard, der var Bryggerens Laugshuus.

Vognmagergade,

een af de ældre Gader, løber fra Møntergaden til Aabenraa, og kaldes rettere Vognmandsgaden, fordi der her i ældre Tider boede endeel Vognmænd jevnstids ved hinanden, ved den da ubebyggede Plads nær ved Stadens Volde, før disse ved Stadens Udvidelse bleve nedrevne og sløjfede. I fordum Tid gik nemlig Stadens Grændse paa den østre Side ned mod Syd, imellem Vognmagergade og Pilestræde forbi Gammel Mønt, og de her indenfor liggende Qvarterer vare paa den Tid ikkun yderst slet bebyggede paa Landbyviis med klinede Vægge og Straatag.

*Store Kongensgade 110 i 1840erne.
Reklametryk for
A. Brøndums Dampbrænderi.*

Store-Kongensgade

hører til de, efter Stadens Udvidelse imod Slutningen af det syttende Aarhundrede anlagte nye Gader. Ud imod Gadens nordlige Ende ligger det kongelige Opfostringshuus.

Ny-Østergade,

eller Østerportsgade, løber nord for Store-Kongensgade, langs Nyboders østlige Side, indtil Østerport.

Østervold,

fra Sølgaden til Stokhuusgaden. Herved er Stokhuset.

Nørrevoldgade

gaaer fra Gothersgade mod Øst indtil Sølgaden. Her ligger Stiftelsen Christians Plejehuus i Række med Fod-Garde-Kasernen.

Kronprindsessegade

een af Stadens nyere Gader, er bleven til og har faaet sit Navn, da

Kronprinsessegade. – H.G.F.Holm, 1841.

Dronning Maria Sophie Frederikke var Kronprindsesse. Gaden, som ligger imellem Gothersgade og Sølvgade, har kun Bygninger, for det meste kun skønne og store, paa den sydlige Side. Paa den nordlige er Rosenborghauge, hvorfra den Grund er indtagen, hvorpaa Gaden er anlagt. Omtrent

midt i Gaden er Indgang til Hauge. I Gaden ligger en Infanteri-Kaserne, kaldet Rosenborg-Kaserne, for 600 Mand.

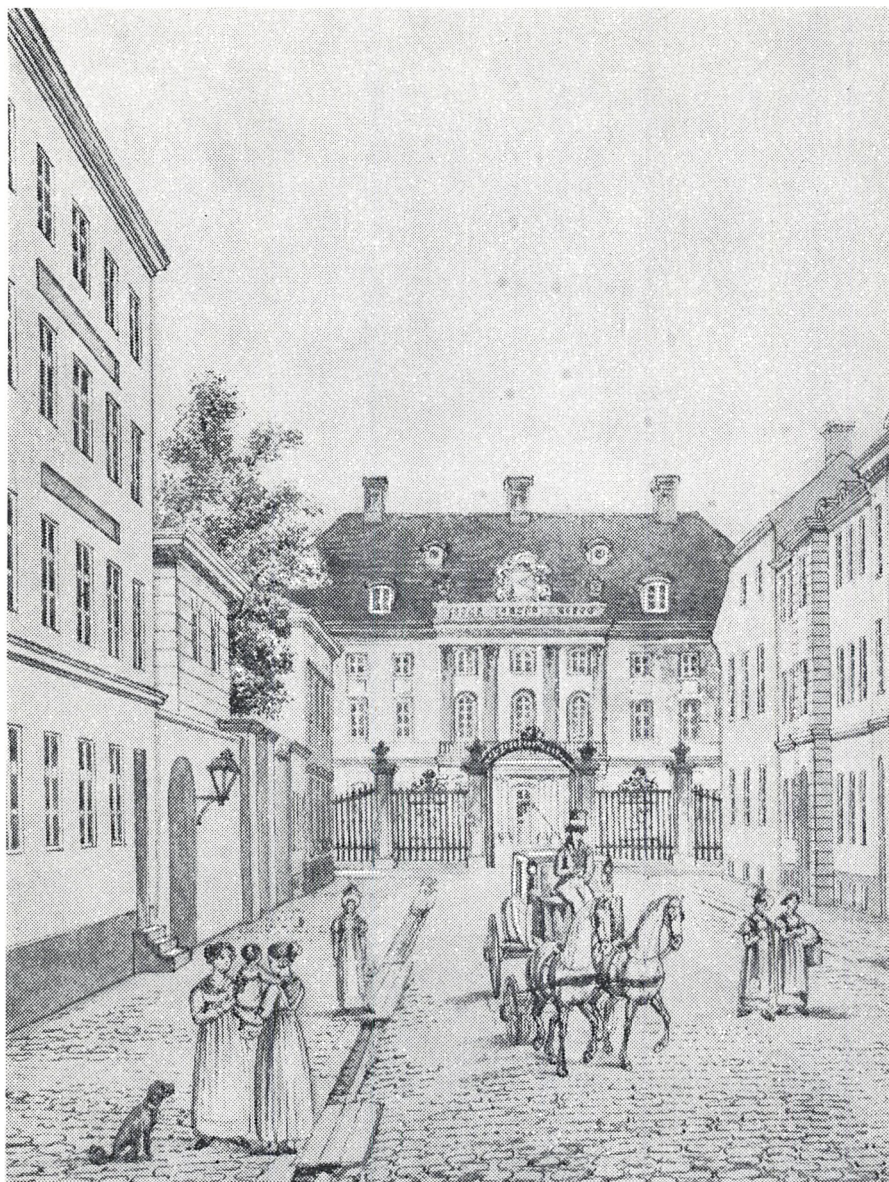
Sølvgaden

løber fra Volden ned til Adelgade. Den østre Ende af Rosenborghauge vender til denne Gade, paa

hvis Hjørne og Volden ligger Sølvgadens Infanteri-Kaserne for 1850 Mand, foruden Koner og Børn, hvor der ogsaa er militaire Skoler.

Rigensgade

ligger vestenfor Nyboder. Her er det saakaldte Guldhuus, saaledes kaldet efter en italiensk Guldma-

Dronningens Tværgade mod Bredgade. – H.G.F.Holm, ca. 1840.

ger, J.F. Burrhi, som i Kong Frederik den Tredies Tid havde her sit Laboratorium Chymicum, anlagt i Aaret 1668. I det 18de Aarhundrede og nogle faa Aar hen i den 19de var i denne Bygning et kongeligt militairt Klædemanufactur, som man ogsaa kaldte Guldhussfabriken. Nu er her Garnisons-Hos-

pitalet og Land-Etatens Varedepot.

Stokhuusgaden

er østen for Stokhuset, hvis Grund støder dertil.

Adelgaders

Navn har rimeligviis Hensyn til

Navnet af den med samme parallelløbende nærliggende Borgergade. Næsten det Halve af Adelgaden gjennemløber Matrosboligerne »Nyboder«, og overskærer 9 parallele Gader af samme.

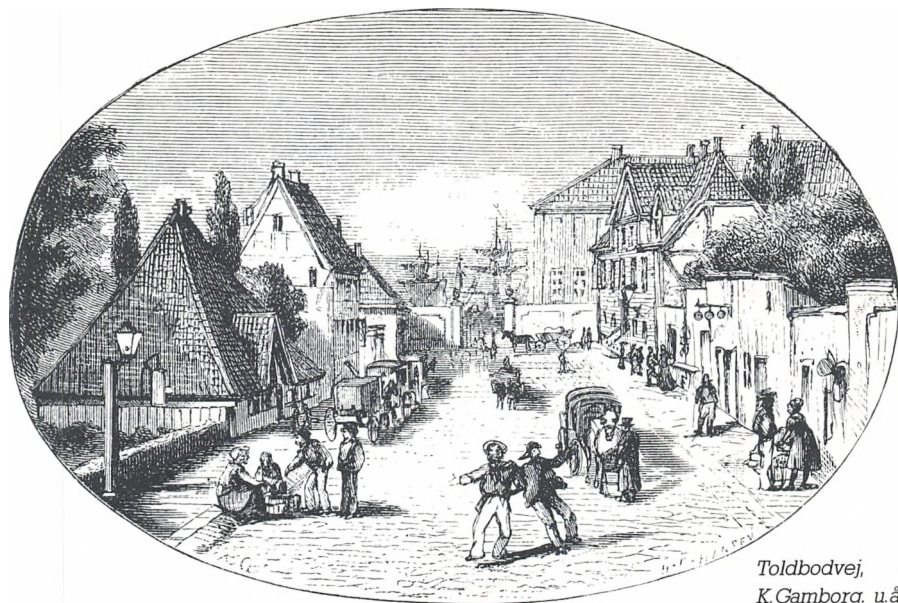
Borgergade

skal være anlagt 1664. Navnet synes at have sin Oprindelse af, at det skulle svare til den med samme parallelløbende Adelgaden. Her har i forrige Tider været en Assistentkirkegaard der, hvor nu Gaarden »Landgreven« er, som tilligemed to andre i Staden liggende Assistentkirkegaarde, blev udskiftet, og tildeels solgt i Lodder til de Omkringboende, i Aaret 1760, da Assistentkirkegaarden udenfor Nørreport blev indrettet.

Dronningens Tværgade

Ved Anlægget af Kronprindsessøgaden fik denne Gade en Forlængelse, og Udløb i samme, istedetfor at den forhen var lukket i den vestre Ende. For Kortheads Skyld kaldes den ofte blot Tværgaden. Abel Cathrines Boder og det kongelige Kunstmuseum ligge i samme. – Blandt private Gaarde ere især de to Hjørnegarde mod Bredgade mærkelige. Den nordlige var i fordom Tid det største af alle adelige Hoteller i Staden. Det blev bygget af Grev Ulrik Frederik Gyldenløwe, og ejedes efter hans Død af Sønnen Grev Ferdinand Anton Dannevkjold-Laurvig. Efter den Grevelige-Laurvigske Mandslinies dødelige Afgang, blev dette Hotel kjøbt af Etatsraad de Coninck. Derpaa foregik mange Forandringer med denne Eiendom. Dele deraf bleve solgte og indrettet til Boliger for andre Familier. Hovedbygningen paa Hjørnet blev, efter Christiansborg Slots Brand 1794, Bolig for En-

kedronning Juliane Marie og kom efter Hds. Majestæts Død i den 1836 afdøde Gehejmeconference-raad Constantin Bruuns Besiddelse, hvorpaa Ejendommen, ved offentlig Auction solgtes til Captain og Muurmester Lythans. Gaarden paa det andet Hjørne tilhørte i siin Tid Gehejmeraad Desmercieres, og efter ham Enken. Der er nu Herbergeer- og Gjestgivergaarden »Stadt Hamburg«. I Gaden findes ogsaa Urban Jürgensens Sønners Etablissement for Uhre saavel til borgerligt, som til videnskabeligt Brug, Chronometre og Metal-Thermometre o. s. v.

Toldbodvej,
K. Gamborg, u.å

Nyboder

udgjøre den nordøstlige Deel af Staden, og her har det til den kongelige Sø-Etats Værfter og Værksteder hørende Mandskab deres Bopæle. Tillige boe endeel Sø-officerer ogsaa her. Nyboder see ud som en By for sig selv og bestaae af en Mængde lige Gader, besatte med små, lave Huse, hvoraf de færreste have to Etager. Navnet fik disse Vaaninger, med

hvis Anlæg begyndtes under Kong Christian den Fjerde, i Hensyn paa de ældre Sømændsboliger af samme Art, som førte Navn af Skiperboder, og vare beliggende mellem Holmens og Nicolai Kirker. Under Kong Christian den Syvendes Regjering udvidedes Nyboder betydeligt.

Toldbodvejen

er en fra Toldboden indtil Store-Kongensgade løbende Gade, hvori Husarkasernen saavel som Toldbod-Viinhuus, et Herbergeersted, ere beliggende. Imellem Toldbodvejen og Citadellet er Esplanaden, med Alleer og Spadserergange. I daglig Tale benævnes den undertiden Grønningen, og var for omtrent 60 Aar siden et Uføre.

Nyboder. – F. Carsten Henrichsen, 1845.

Amaliegade

bærer Navn efter det 1689 afbrændte Slot Amalienborg. I denne Gade ligge, foruden mange Skjønne Gaarde, Frederiks Hospital, Fødselsstiftelsen, almindeligt Hospital, det Classenske Bibliothek, og det kongelige Steentrykkeri. Endvidere »Toldbod-Børsen«, Gjestgivergaard og Herbergeersted.

Frederiksgade

har sit Navn efter Kong Frederik den Femte, hvis Minde i denne

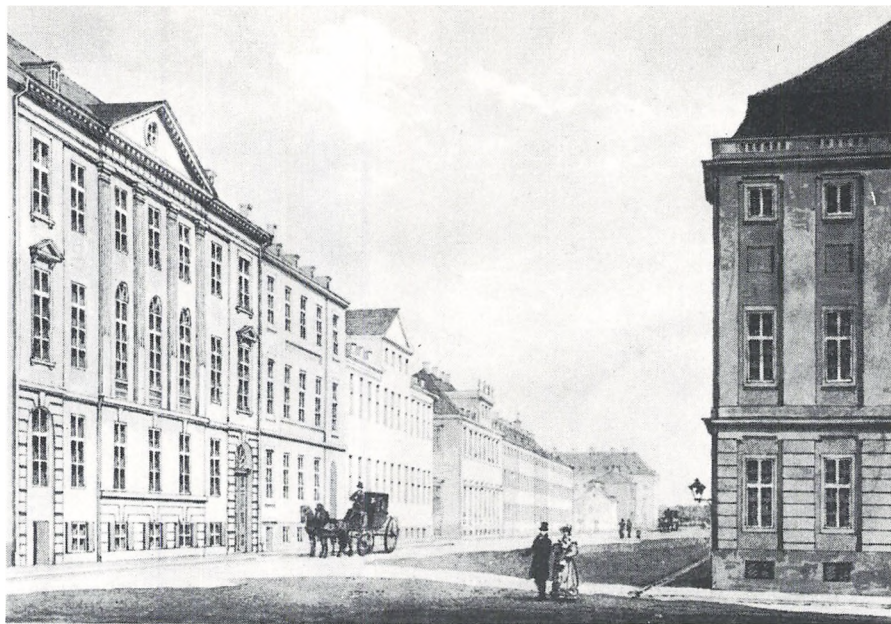
Deel af Staden er paa saa mange Maader bevaret. Den gaer tvært igjennem Frederiksqrarteer eller Ny-Frederiksstad.

Bredgade

kaldes oftest i daglig Tale især den vestlige Ende af den lange og brede Gade, hvis Navn paa Hjørnerne er Norges Gade. Den kaldtes ogsaa Dronningens Bredgade. I denne Gade ligge mange betydelige og smukke Gaarde samt oftefentlige Bygninger, blandt hvilke bemærkes paa Hjørnet af St. Annæplads den Lindencronske (senere Grev v. Rabens) Gaard, opbygget af lutter Kridtstene fra Stevnsklint i Sjælland, det Schimmelmannske, det Bernstorffske (nu Hs. Kongel. Høiheds Prinds Frederik Ferdinands), det Reventlouske (den 1838 afdøde Herr Mac-Evoys) Hotel, hvilke alle med Forhusene staae bygte paa de opfyldte Slotsgrave, som forstum omkring-gave Amalienborg Plads. Endvidere den ufuldendte Frederikskirke, den østre Fløj af det kongelige Landcadet-Academi, det chirurgiske Academi, det catholske Capel, den vestre Side af Frederiks-Hospital og dettes Apothek. Endelig paa Hjørnet af Toldbodvejen Søcadet-Academiet.

Store- og Lille-Strandstræde,

af hvilke hiint har sit Udløb til Kongens Nytorv, og dette løber til Nyhavn, have deres Navn af, at Stranden eller Søen gik, ved deres Anlæggelse, tæt op hertil. Siden blev aarlig meer og meer hele den Grund af Søen indpælet og opfyldt, hvorpaa Stadens Tømmerpladse, der strakte sig fra det gamle Qvæsthuus lige til Toldboden, i forstum Tid vare anlagte. Da disse Tømmerpladse forflyttedes herfra,

Bredgade. – H.G.F.Holm, u.å.

oprettedes Skibsbyggerværfter og Havne for den grønlandske Handels- og Fiskefangsteds-Skibe sammesteds. I Store Strandstræde ligge Gjestgiver- og Herbergeergaardene »Stadt-Lauenborg« og »Stadt Flensborg«.

Toldbodgade

som løber fra Nyhavns nordre Side til St. Anneplads, gik i forrige Tider fra Nyhavn i en snorret Linie forbi alle daværende Tømmerpladse ud til Stadens Toldbod, saa at disse Tømmerpladse laae paa den østlige Side, ud til Strømmen

Store Strandstræde. – Reklametryk, ca. 1830.

eller Havnens Bassin, og Amalienborg paa den vestlige Side. Vejen til og fra Toldboden og Tømmerpladsene faldt saaledes meget belejlig fra Nyhavn, men nuomstunder gaaer Toldbodgaden kun det korte Stykke til St. Anneplads, da en Brandmur nu afslutter og indhegner de siden her anlagte Skibsbyggerværfter og Havne: Larsens Plads og Vestindiske Handelsplads.

Qvæsthusgade,

imellem Nyhavn og St. Anneplads, har Navn af et Qvæsthus, eller Sygehospital for Qæstede har ligget her. Bygningen blev 1777 forandret til et Pakhuus, og 1827 til en Kaserne.

Brogade

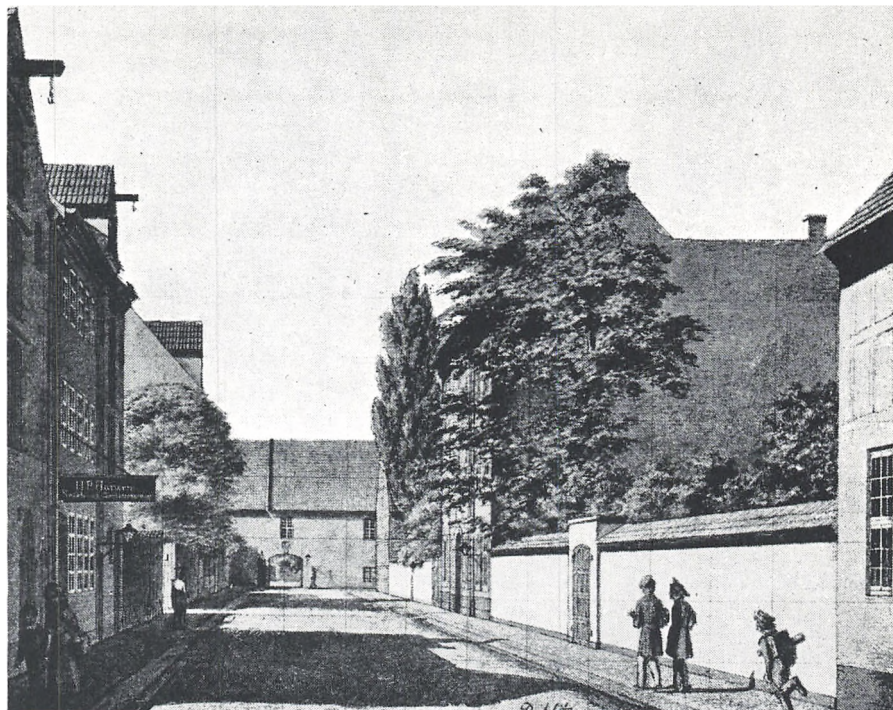
er ligeud for Knippelsbro. Den hedder paa de to Hjørner mod Broen Langebrogade, fordi Knippelsbro fra først af havde Navn af Langebro, indtil i Aaret 1686 en meget længere, nemlig den nu saakaldte Langebro, blev anlagt. Paa de andre to Hjørner har Gaden kun Navnet Brogaden.

Strandgaden

den første Tværgade, Man fra Kjøbenhavn støder paa, har de anseeligste Gaarde og Bygninger. I samme er Indgangen til asiatiske Compagnies Plads. For Gadens søndre Ende ligger Frederiks tyske Kirke, og for den nordre Ende Vilders Bro. I Gaden er Artilleri-Kasernen.

Lille-Torvegade

gaaer fra Bolværket ved Knippelsbro, overskjærer Strandgaden og Kongensgaden, og strækker sig derfra til Steenbroen, eller Børnehusbroen. Christianshavns Apo-

Lille Kongensgade (nu Wildersgade). – J.V.L.Dahl, 1846.

thek og Borgerdydsskolen ere i denne Gade.

Lille-Kongensgade

gaaer fra Laboratoriet til Hjørnet af lille Torvegade, og i Flugt med samme løber

Store Kongensgade

mod Kanalen ved Vilders Plads. Dertil regnes ogsaa den saakaldte Sladderrække.

Lille Sophiegade

kaldes en liden Gade, som gaaer fra den tyske Præstebolig i Lille Kongensgade til Overgaden neden Vandet.

St. Annegade

løber paa begge Sider af Kanalen fra Strandgaden mod Volden, overskjærer Store-Kongensgade,

begge Gader neden og oven Vandet, (da den fortsætter over Snorrebroen), Dronningensgade, Prindsensgade og Store-Amagerstræde. I Gaden ligger Vor Frelseres Kirke, ligeledes Veterinair-skolen.

Baadsmandsstrædet,

ligeledes paa begge Sider af Kanalen, løber ud til Strandgaden, lige for Dokken, over Store-Kongensgade til Volden. Gaden har Navn efter de forhen her boende Fiskere. Her ligger Sø-Qvæsthuset og en nyopbyggt Kaserne.

Overgaden neden Vandet

gaaer langs med Kanalens vestre Side indad til Kjøbenhavn. Laboratoriet ligger i denne Gade, sydvest for Frederiks tyske Kirke.

Reberbanegade

løber fra Langebro til Hjørnet af Overgaden over Vandet. Langs denne ligger Holms, forhen Appelbyes Plads.

Overgaden over Vandet

ved Kanalens østlige Side, mod Kirken, gaaer fra Hjørnet af Reberbangade, eller fra Holms Plads til Baadsmadsstrædet.

Dronningens-Gade

fra Qvæsthuset forbi Kirken og Torvet over Store Sophiegade til

Volden. Her findes et Asyl for Smaabørn.

Prindsensgade

løber fra Qvæsthuspladsen, eller fra Baadsmadsstrædet, forbi Kirken, over St. Annegade, Store Torvegade og Sophiegade, til Volden.

Store- og lille Amagergade

gaae i fortløbende Linie over Torvegaden til Volden.

Store-Torvegade

fra Børnehuustorvet til Amager-

port, overskjærer Prindsensgade og Amagergade.

Store Sophiegade

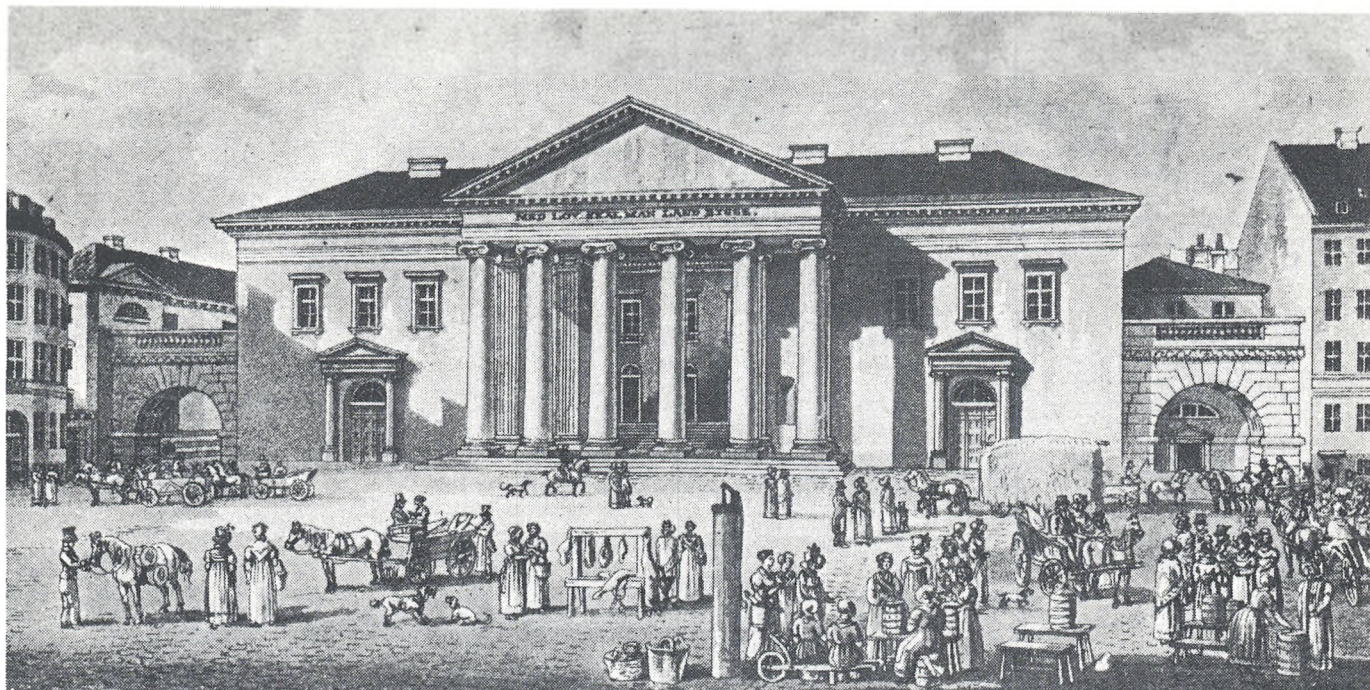
gaaer fra Kanalen til Volden, i Linie med lille Sophiegade, paa den anden Side af Kanalen, og gennemskjærer Dronningens- og Prindsensgade.

Voldgaden

strækker sig fra Kanalen mod Dronningensgade.

Druknehuset ved Langebro. – C.W. Eckersberg, 1809.

Råd- og domhuset på Nytorv. – H.G.F.Holm, 1835.

Offentlige Pladser og Torve

Halmtorvet

i Vesterqvarteer, ligger nær ved Vesterport. Paa denne Plads sælge Bønderne Hø og Halm. Ved den Ende af Pladsen, som vender til Vartou-Hospital, har forhen været en stor Kirkegaard, hvor Liggene fra Waisenhuset blev begravne. Men denne Kirkegaard blev forvandlet til en offentlig Torveplads i November 1760, og her foretages, ifølge Rescript af 19de April 1780, Executionerne med Kagstrygning og Brændemærke. – Gjestgiver- og Herbergeergaarden »Knapstedsgaard«, og »den lille norske Løve«, ligge paa dette Torv, skraas over for Vesterport.

Gammeltorv og Nytorv

i Vester-, Nørre- og Snarensqvarteer, ere, siden Ildebranden 1795, forbundne i Eet, og udgjøre saaledes en smuk, og, næst Kongens Nytorv, den største Plads, hvortil 7 Gader støde. Vejen imellem Frederiksberggaden og Nygaden gjør Skjellet mellem disse to Torve. Her er Stadens Hoved-Axeltorv, hvor Landboerne falholde alle Slags Korn- og Fede-Vare, Fjederkræ, Frugt m.m. – I den nordre Deel af Torvet er et med et kostbart og konstigt Jerngitterværk omgjerdet Vandspringvand. »Kjerlighedsbilledet«, af forgyldt Bronze, med et Barn ved Haanden, giver de sprin-

gende Vandstraaler, og Kobberbækkenet, hvori Billedet Staaer, har adskillige Aabninger, som igjen slippe det nedspringende Vand i et Steenbækken. Ved højtidelige Lejligheder spille Straalerne mod nogle forgyldte Trækugler. Uden omkring Gitterværket er et ophøjet bredt Fortog, belagt med store Fliser og bugne Steen, til Bequemmelighed for Dem, som betragte dette Vandspring, der først blev indrettet i Aaret 1609 under Kong Christian den Fjerde, og forsynet med Jerngitter under Fredrik den Fjerde.

Gammeltorv har ikke sit Navn med Hensyn til bemeldte Nytorv,

men fordi det var det ældste i Byen og ældre, end Fisketorvet. I gamle Documenter og Skjøder af Aar 1446 og 1458 kaldtes det: »det gamle Market«, og i nogle andre Documenter fra Aarene 1475 og 1488 nævnes »gammel Torv«. Nytorv var ikke ældre, end fra 1648, og, efter en Ildsvaade Aaret i Forvejen, anlagt paa den Plads, hvor endeel til Raadhuset hørende Bygninger havde staaet. Det kaldtes Nytorv i Henseende til det ældre Gammeltorv. Indtil Ildebranden 1795 adskilte Raadhuset Gammel- og Nytorv fra hinanden. Paa Nytorv staaer det ny Raad- og Domhuus, og paa Gammeltorv er et Apothek.

Højbroplads

i Østre- og Strandqvarteer, er en Plads ved Gammelstrand, hvortil Østergade, Kjøbmagergade, Amager-torv, Læderstræde og flere Gader støde, og har sit Navn af den Bro, Højbro kaldet, der fører til Slotspladsen. Grunden indbefattede før Ildebranden 1795 to Gader, Højbrostræde og Store Færgestræde, med mellemstaaende Bygninger. Færgestræde benævntes i Documenter af Aar 1504, 1507, 1518 og 1527: Færie-Stræde, og havde sit Navn af at i gamle Dage, da Gammelstrand udgjorde et bredt Vandløb, førend det ved Opfyldning og Bolværk blev indskrænket, var her et Færgested til Forbindelse med Slotsholmen. Højbrostræde havde sit Navn af Højbro, som laae for Enden af denne Gade, hvorigjennem der faldt en stærk Færdsel af Kjørende og Gaaende. Til Højbrostrædes gamle Historie hører, at Christian den Anden var som Kronprinds sat i Kost hos en der boende Borger, ved Navn Hans Bogbinder. – Paa

Højbroplads drives Handel især med Haugesager. Amager-torv, der egentlig er en Gade, støder med sin østlige, bredere Ende til Højbroplads.

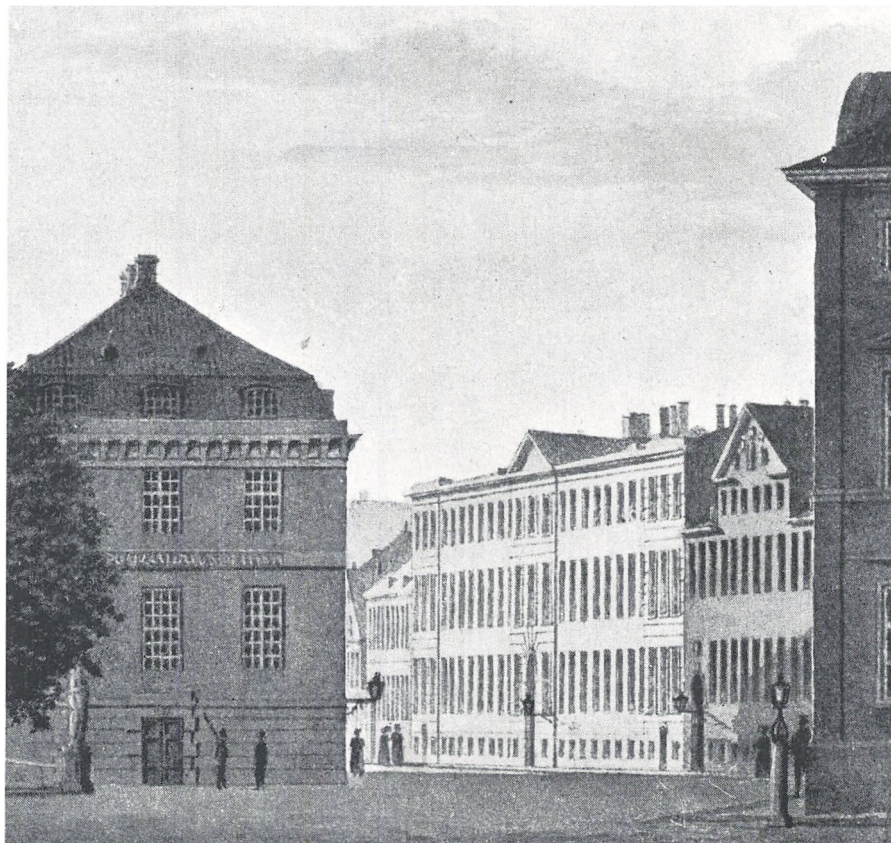
Fisketorvet

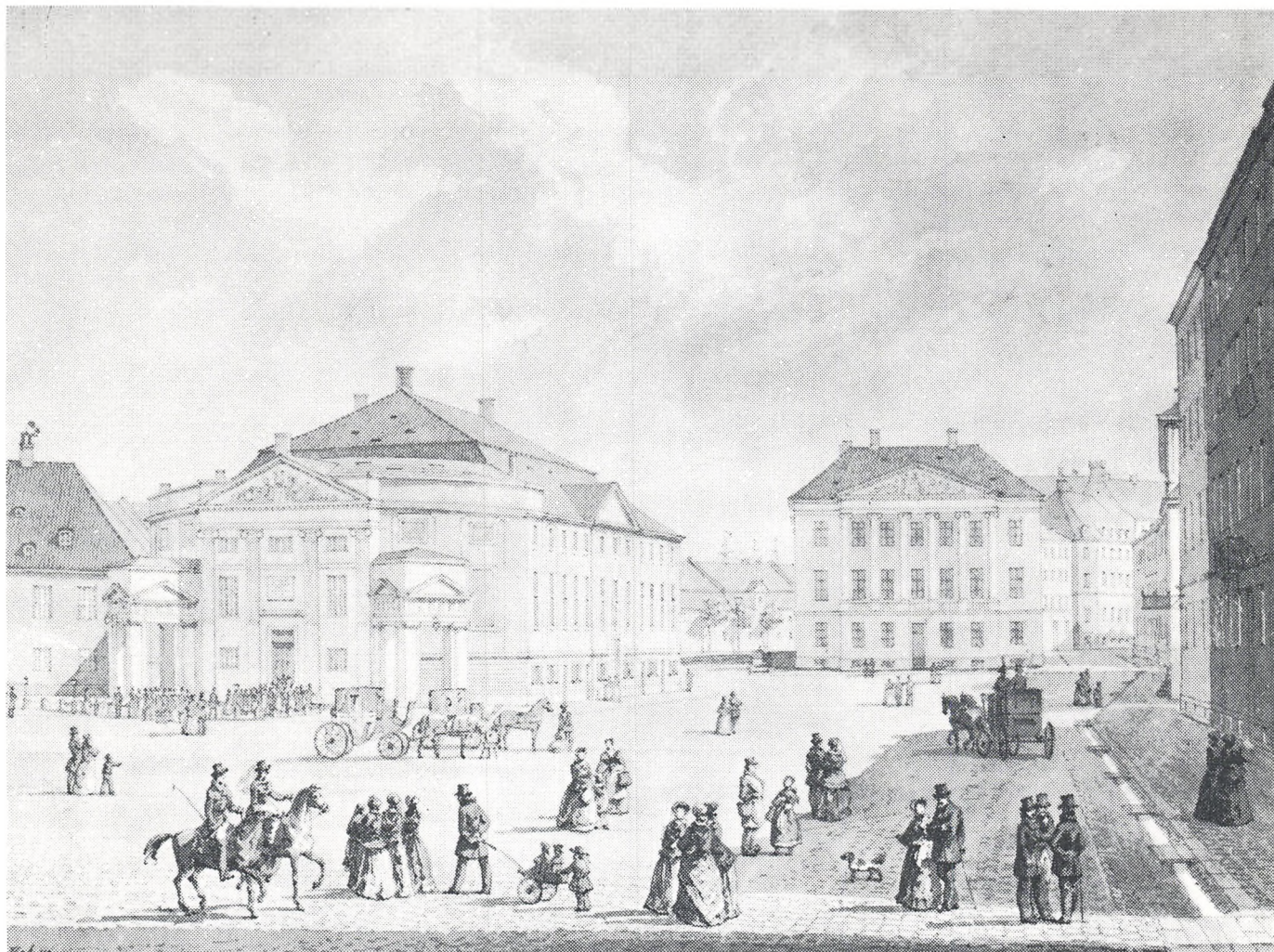
i Strandqvarteer, ligger vesten for Højbro, Langs med Gammelstrands Bolværk hen til Stadens Vejerhuus. Her udsælges daglig af Fiskerkoner, som have deres visse Stader, alle Slags Fersk- og Saltvandsfisk. – I de ældste Tider var Fisketorvet der, hvor Siden blev Amager-torv.

Slotspladsen

i Strandqvarteer, er den store Plads fra Højbro til Børsen langs med Gammelstrands Kanal, hvortil Christiansborg Slots østlige Hovedbygning vender ud. Her staaer det kongelige Residentsslot Christiansborg med sin Kirke, det saakaldte Cancelli, egentligen Collegialbygninger, Børsen og Banken. Pladsen er omgivet paa den østlige Side af en Kanal, hvorover to Broer ere anbragte: Holmens- og Højbro.

»Bag Børsen« set fra slotspladsen.
C.F.Christensen, ca. 1830.

Prospekt af Kongens Nytorv med Det kgl. Teater og Erichsens Palæ. – H.G.F.Holm, ca. 1835.

Kongens Nytorv

i Øster-, Kjøbmager- og St. Annæ Østerkvarter, een af de største og skønneste Pladse, nogen Hovedstad i Europa kan opvise, er, efterat Kjøbenhavn under Christian den Fjerde og følgende Konger saa meget er bleven udvidet, nu omtrent Byens Midtpunkt, og omgivet af en Mængde offentlige og private, smukke og anseelige Bygninger. Tretten Gader støder ud til denne Plads. I dens Midte staaer Kong Christian den Femtes Statue

tilhest, i dobbelt Lægemsstørrelse, støbt i Bly. Den blev forfærdiget i Aarene 1681-88 af den franske Billedhugger Abraham Cæsar L'A-moureux, og afdækket den 24de November 1688. En Medaille blev slagen, med Kongens Billede paa Aversen, Statuen paa Reversen. – Under Hestens Fødder ligger en Figur, forestillende Misundelsen, med Hensyn til en vis Alliance, der var sluttet til Danmarks Skade, men blev uden Virkning. Statuen hviler paa et højt Steenpostement,

paa hvis fire Hjørner ere anbragte følgende fire Sindbilleder, som ligeledes ere støbte af Bly: Viisdommen, forestillet ved Minerva, Styrke og Tapperhed, ved Hercules, Ædelmodighed, ved Alexander den Store med den gordiske Knude, og Ære, ved et Billede, som bærer en Pyramide. I Aaret 1749 blev denne Statue paa kongelig Bekostning stærkt forgyldt overalt. Pladsen, som blev anlagt i Christian den Femtes Tid, kaldtes forhen, ligesom endnu stundom i dag-

lig Tale Hallandsaas, og laae udenfor det gamle Østerport, som stod ved Enden af Østergade. Hele Pladsen, der da var udenfor Staden paa denne Side, havde Navnet Hallandsaas fordi skaanske og hallandske Bønder og Strandboere, som ankom tilbaads med deres Sild og anden Slags Fisk, landede lidt nedenfor denne Plads, og havde deres Marked med deres Fiskevarer udenfor Østerport. Da Staden blev udvidet paa denne Kant, og bemeldte Plads indlemmedes i samme, og tillige prydedes med hiin Statue tilhest, blev Navnet: »Kongens Nytorv«, tillagt Pladsen. Omkring Statuen var i lang Tid tre Omgange, eller Rader Træer, plantede i en aflang Figur.

Denne Oval kaldtes Kredsen, af andre Krintzen, var indhegnet med et rødt malet Stakit, og tjente til offentlig Spadseregang, hvortil Indgangen var ligefor Hovedvagten. Alle Træerne var cirkelrunde klippede Lindetræer, og imellem dem vare Hækker af Ribes. Men i Midten paa begge Sider af Statuen vare Lystqvaterer anlagte, i hvilke stode Christian den Femtes og hans Dronnings Charlotte Amalies Navnetræk. Men i Aaret 1747 blev denne Spadsererhauge, efter Kong Frederik den Femtes Befaling, lagt øde, fordi den betog Synet af Pladsen med dens skønne Bygninger. Træerne blev bortflyttede til nye Alleers Anlæg udenfor Øster- og Nørreport, og Pladsen blev brolagt. Paa Pladsen er Charlottenborg Slot, hvor nu Kunstacademiet har sit Sæde, Hovedvagten, den kongelige militaire Højskole, det kongelige Skuespilhuus, og to af Stadens flotteste Gjestgivergaarde: Hotel du Nord og Hotel d'Angleterre, det forhenværende Gramske Hotel, beliggende paa

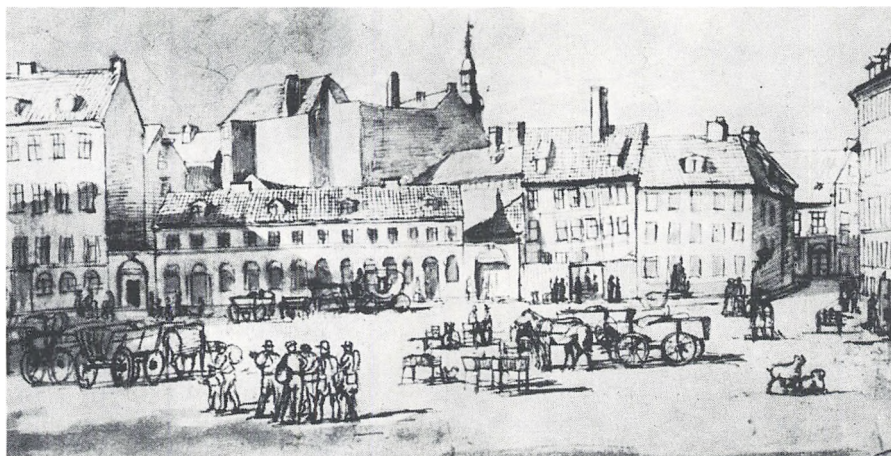
Hjørnet af Østergade, og strækende sig imod Hovedvagten. Hotel du Nord, paa Hjørnet af Viingaardstræde kaldtes i forrige Tider »Grosskantsler Greve Holsteds Gaard«. Den blev opbyggt af den berømte danske Søhelt Niels Juel. 1748, d. 8de Januar blev Gaarden lagt i Aske, men opbyggt igjen i alle Maader som forhen. Af de følgende Ejere nævnes Karsten Anker, derefter Edvard Josias Møller, som indrettede den til Gjestgivergaard. Senere kom den i Geheimeconferenceraad Constantin Bruns Eje. I Karsten Ankers Tid var her i Gaarden et kongeligt Meubel-Magasin, den første Indretning af sin Slags hos os. Af de øvrige private Bygninger paa denne Plads ligger det Thottske, nu Reets-Thottske Palais paa Hjørnet af Bredgaden. Det er opbyggt af Greve Christian Gyldenløve, tilhørte derefter Greve Danne-skjold-Samsø, og blev siden købt af Statsminister Grev Otto Thott, som gav det en ypperlig baade ind- og udvendig Anseelse, og lod over Frontespicen anbringe det grevelige Thottske Vaaben. I Baggaarden lod han opføre en stor,

lang Bygning for sit udmærkede, store Bibliothek, saavel som for sine øvrige Samlinger, Myntcabinet, Naturaliecabinet, Rustkammer o.s.v. Han døde i September 1785. Paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Holmens Kanal stod i forrige Tider en anseelig Gaard, bygget af en Admiral Godske Lindenow. Den brændte 1795, og nu staaer her den skønne, af sin Tids udmærkede Architekt Professor Harsdorff byggede Gaard, kaldet Erichsens Palais.

Vandkonsten

i Vesterqvarteer, er en Plads, som har sit Navn af den her, i Kong Frederik den Andens Tid, omtrent 1581 opførte store Vandkum eller Cisterne, der var opmuret i Cement. Denne Vandkonst tjente saavel til at lede det ferske Vand fra Stadens Grave ved Vestervold, som til at dæmme for Kallebostrands salte Vand. Lige nedenfor Vandkonsten endte Stadens Fæstning i Belejringens Tid ved en Muur, kaldet Slotsholms Fæstningsmuur, besat med runde Taarne med Skydehuller. Hele denne Muur saavel som Cisternen

Hauser Plads. – F. Richardt, 1849.

blev nedbrudt i Aaret 1668, da Staden udvidedes paa denne Kant, og Forandringer bleve foretagne ved Vandvæsenet. Af Vandkonsten er kun Navnet og Pladsen tilbage.

Paa **Kultorvet**

i Klædebo- og Rosenborgqvar- teer, ud for Nørreport, fra Frederiksborggade til Lille-Kjøbmager- gade, falholder Bonden, især fra den nordøstlige Deel af Sjælland, Kul, Tørv og Brænde. Torvet, der begrændses af Frederiksborgga- den, St. Gjertrudstræde, Hauserga- den, Pustervig, Lille-Kjøbmager- gade og Rosengaarden, kaldtes forhen ogsaa Skidentorv, Torve- og Brænde-Torvet, og blev anlagt ef- ter Ildebranden 1728.

Hauserpladsen

i Rosenborgqvar- teer, er anlagt ef- ter Branden i 1807. Den ligger østen for Kultorvet, og har, tillige- med en langs med den løbende Gade, sit Navn efter en Kjøbmand, Conferenceraad Hauser, som ud- mærkede sig ved sin Virksomhed, og opbyggede Meget i denne Egn af Staden.

Ulfeldsplads, eller

Graabrødretorv

i Frimandsqvar- teer, har det første Navn efter den bekjendte Corfitz Ulfeldt, og det sidste af det saa- kaldte Graabrødre- eller Francis- canerkloster, som var her indtil Reformationens Indførelse. I daglig Tale brugtes den første Benæv- nelse meest. Graabrødreklosters Bygning stod, efter Reformationen, endnu ved Magt henved hundrede Aar, og brugtes Deels til en offentlig latinsk skole, indtil i Aaret 1548, deels til et Apothek. Omsider blev Klosteret nedbrudt, og paa Grun- den opførtes Bygninger i en nyere

Sct. Annæ Plads. – H.G.F.Holm, 1840.

Smag. Paa denne Grund havde Corfitz Ulfeldt i sin Tid en betyde- lig Gaard. I den over Ulfeldt, for- medelst crimen læsæ majestatis summo gradu, af Højesteret d. 24de Juli 1663 afsagte Dom, lyder den 6te Artikel saaledes. »Et af Corfitzes Huse, som Hans Majestæt selv udvælger, skal nedrives og aldrig igjen opbygges. Men en Støtte skal paa Grunden oprettes, hvorpaa skal graveres Aarsagen, hvorfor Saadant er skeet«. Dette udførtes, Gaarden blev fra Grun- den af nedreven, Haugen og Grun- den strax brolagt, og Pladsen gjort til et Torv, i hvis Midte opreistes en lav Støtte af graa Steen, i Form af en Pyramide, hvorpaa denne Indskrivt blev anbragt: »Forræde- ren Corfitz W. F. til evig Spot, Skam og Skjendsel«. I Stadens Il- debrand 1728 blev denne Støtte no- get beskadiget, idet nogle Stykker af Indskrivten ved Ildens Hede sprang af. Men efter Rescript af

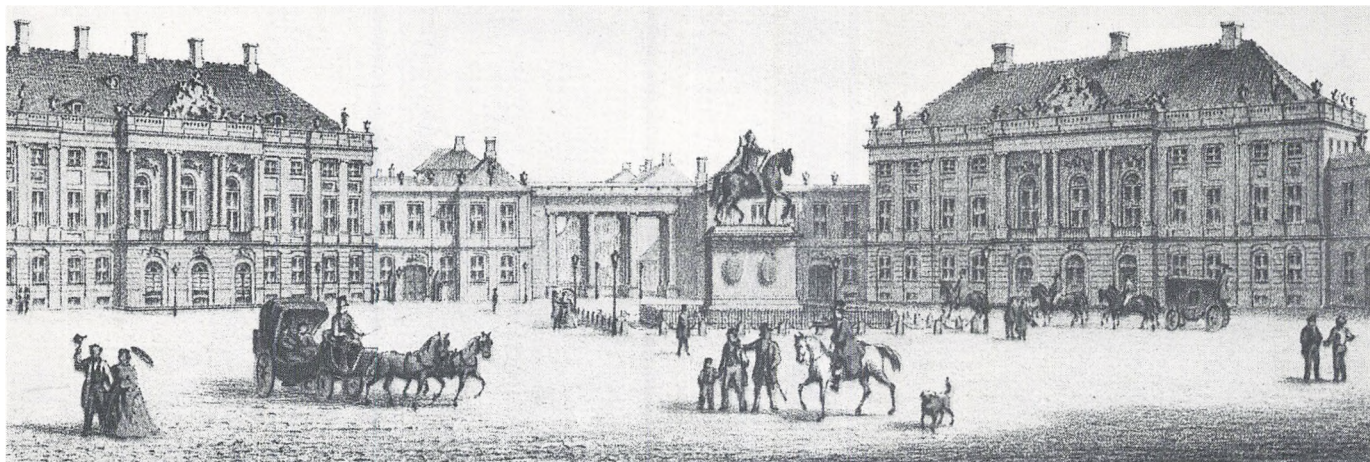
4de August 1741 blev den fuldkom- men restaureret. I vore Tider har den ogsaa modtaget Oppudsning. Paa Pladsen, hvortil fem Gader støde, seer Man nu deels Slagter- boder, deels Marchandisere, der falholde alle Slags Mands- og Fruentimmer-Gangklæder, Spæn- der, Stokke, gammelt Jern o.s.v.

Sankt Anneplads

i St. Annæ Østerqvar- teer, østen for Garnisons-Kirke, har sit Navn af, at her i de catholske Tider stod et Capel St. Annæ til Ære. Pladsen, som forhen kaldtes St. Annægade, skiller Amalienborg, eller Frede- riksstad fra det øvrige Kjøbenhavn, og kunde beqvemt tjene til et Amagertorv for Dem, der boe paa Amalienborg. Det Stykke af Plad- sen, som ligger foran Garnisons- Kirke, kaldes Garnisons-Pladsen.

Frederikspladsen

paa Amalienborg er et ottekantet

Amalienborg, ca. 1840.

Figur, omgivet med fire skjøne Paladser, alle hverandre udvendig fuldkommen lige, og aabnes paa fire Steder ved to gjennemløbende Gader, Frederiks- og Amaliegade. Midt paa Pladsen staaer det Konstens Mesterstykke Frederik den Femtes Statue tilhest, paa et Marmor-Postement. Grundstenen til dette Monument, der be- kostedes af det asiatiske Com- pagni, blev lagt af dettes Præses, Grev Adam Gottlob Moltke, d. 18de October 1760, tredie Dag af den Jubelfest, der holdtes til Erin- dring om den hundrede Aar forud indførte Enevoldsregjering. I samme blev seks Medailler ned- lagte af eet Præg, at Arbien og Ad- zer, de to af Guld, to af Sølv, og to af Bronze. Desuden blev to Kob- berplader, hver paa $\frac{1}{2}$ Alen i Fiir- kant, nedlagte med Indskriver, paa den ene en latinsk, paa den anden en dansk, begge udstukne af Baurenfeind. Fodstellet er af hvidt italiensk Marmor med latin-

ske Indskriver paa Tavler af støbt Metal, med ophøjede i Ilden for- gyldte Bogstaver. Dette Fodstel er 19 Fod 9 Tommer højt. Tilligemed Statuen er Højden ialt 36 Fod. Mo- dellens til Statuen blev begyndt af J.F.J. Saly d. 23de Juli 1761, og af ham fuldendt den 5te Januar 1764 i en dertil af Tømmerværk og Bræ- der opført høj Bygning, med mang- foldige Vinduer, staaende foran Charlottenborg Slotshauge. Efter denne Model blev Formen gjort, og Statuen støbt af Bronze paa Gjethu- set (nu den kongelige militaire Højskole) den 2den Marts 1768 i tre Minuter og nogle Secunder, af Pe- ter Gor, som dertil med Medarbej- dere blev forskreven fra Frankrig, og strax, efter fuldendt Støbning, rejste tilbage. Den 15de August blev den fra Gjethuset udført til Amalieborg, og den 16de opsat paa Fodstellet. De dertil nødven- dige Maskiner vare opfundne af Hof-tømmermester og kongelig Mechanicus Frants Joseph Zuber.

Statuen vejer 45,000 Pund. Under Afpoleringen var den tildækket ved et over samme opført Bræde- skuur. Den 1ste August 1771 blev den med stor Højtidelighed blottet, og derved uddeeltens deels i Guld, deels i Sølv, to Medailler, en stor og en liden. I Juli 1772 blev det smukke to Alen høie Jern-Gitter- værk, der omgiver Monumentet, opsat, og uden om samme de runde een Alen høie Marmorstene, der ved Jernkjæder indslutte det Hele. Bekostningen var ialt 401,080 Rdlr. 45 Sk., foruden at Saly fik 1000 Rdlr. aarligen.

Christianshavns Torv

almindelig kaldet Børnehuustorvet, er en Plads, med hvilken det saa- kaldte Børnehuuses, eller Tugt- og Forbedringshusets Hovedfacade har staaet, hvoraf, efter den i Aaret 1817 skete Brand, nu kun Murene er tilbage.

GADEREGISTER

Adelgaden	side 32
Admiralgaden	23
Amagertorv	21
Amaliegade	33
Antonistræde	29
Badstuestræde	20
Boldhuusgaden	24
Borgergade	32
Bredgade	34
Brogade	35
Brolæggerstræde	20
Børgsgaden	21
Baadsmandsstrædet	35
Christen-Bernikov-Stræde	28
Compagnistræde	20
Dronningens Gade	36
Dronningens Tværgade	32
Dybensgade	24
Dyrkjøb	18
Farvergaden	11
Fortunstræde	24
Frederiksberggade	11
Frederiksborggade	16
Frederiksgade	33
Gammelmønt	27
Gammelstrand	21
Gothersgade	30
Gaasegaden	12
Hausergaden	30
Hestemøllerstræde	11
Hummergade	25
Hvelvingen	23
Hyskenstræde	19
Integaden	23
Kattesund	11
Kejsergade	30
Klareboderne	26
Klosterstræde	30
Klædeboderne	15
Knabrostræde	20
Kronprindsensgade	26
Kronprindsessegade	30
Krystalgade	17
Larslejstræde	14
Lavendelstræde	11
Laxegade	24
Lille Amagergade	36

Lille-Fiolstræde	18
Lille-Kannikestræde	18
Lille Kirkestræde	23
Lille-Kjøbmagergade	16
Lille Kongensgade	23
Lille-Kongensgade	35
Lille Larsbjørnsstræde	14
Lille Sophiegade	35
Lille-Strandstræde	34
Lille-Torvegade	35
Læderstrædet	21
Løngangsstræde	12
Løvstræde	30
Magstræde	19
Mikkelbryggersgade	11
Møntergaden	26
Naboløs	19
Ny Adelgade	28
Nyboder	33
Nybrogade	19
Nygade	18
Nyhavn	25
Ny Vestergade	12
Ny-Østergade	30
Nørregade	14
Nørrevold	15
Nørrevoldgade	30
Overgaden neden Vandet	35
Overgaden over Vandet	36
Peder Hvidtfeldtsstræde	17
Pilestræde	27
Pistolstræde	28
Prindsensgade	36
Pustervig	29
Qvæsthuusgade	35
Reberbanegade	36
Rigensgade	31
Rosenborggade	16
Rosengaarden	17
Raadhuusstræde	12
St. Annegade	35
Sankt Pederstræde	13
Silkegaden	29
Skindergade	15
Skovbogaden	18
Snaregade	20
Stokhuusgaden	32
Store Amagergade	36
Store-Fiolstræde	17
Store Grønnegade	27

Store-Kannikestræde	18
Store Kirkestræde	23
Store Kjøbmagergade	15
Store-Kongensgade	30
Store Kongensgade	35
Store Larsbjørnsstræde	14
Store Regnegade	27
Store Sophiegade	36
Store-Strandstræde	34
Store-Torvegade	36
Stormgaden	12
Strandgaden	35
Studiistræde	13
Suhmsgade	30
Svætegade	27
Sølvgaden	31
Teglgaardsstræde	14
Toldbodgade	34
Toldbodvejen	33
Tornebuskgade	16
Tøjhuusgaden	21
Vestergade	12
Vestervoldgade	15
Viingårdstræde	24
Vimmelskaftet	18
Vognmagergade	30
Voldgaden	36
Østergade	22
Østervold	30
Aabenraa	29

TORVE OG PLADSER

Christianshavns Torv	side 42
Fisketorvet	38
Frederikspladsen	41
Gammeltorv	37
Graabrødretorv	41
Halmtorvet	37
Hauserpladsen	41
Højbroplads	38
Kongens Nytorv	39
Kultorvet	41
Nytorv	37
Sankt Anneplads	41
Slotspladsen	38
Ulfeldsplads	41
Vandkonsten	40

PLAN AF KJØBENHAVN, 1838

Forklaring.

GADER.

- a. Bryghuus Gade.
- b. Tomebuske Gade.
- c. St. Gjertrud Stræde.
- d. Lille Larsbjørn Stræde.
- e. Store do. do.
- f. Trompeter Gang.
- g. Tugthuus Port.
- h. Keiser Gade.
- i. Skoubo Gade.
- j. Graabrødre Torv.
- k. do. Stræde.
- l. Didrikbadskjærs Gang.
- m. Pistol Stræde.
- n. Lille Regne Gade.
- o. Smede Bakken.
- p. Katte Sundet.
- q. Hestemølle Stræde.
- r. Gaase Gade.
- s. Mikkalbryggers Gade.
- t. Pedermdadsens Gang.
- u. Smedens Gang.
- v. Halm Stræde.
- w. St. Jørgens Gade.

- x. Fortun Stræde.
- y. Boldhuus Gade.
- z. Hjertensfryd Gade.
- æ. Leopard Længe.
- ø. Lille Kirke Stræde.
 - 1. Reverents Gade.
 - 2. Nellike Gade.
 - 3. Holmens Gade.
 - 4. Sqvalder Gade.
 - 5. Admiral Gade.
 - 6. Hummer Gade.
 - 7. Laxe Gade.
 - 8. Dybens Gade.
 - 9. Inte Gade.
- 10. Lille Kannike Stræde.
- 11. Badstue Stræde.
- 12. Lille Brøndstræde.
- 13. Snare Gade.

BYGNINGER.

- A. Raad- og Domhuset.
- B. Helliggeist Kirke.
- C. Trinitatis Kirke.
- D. Rosenborg Slot.
- E. Nicolai Kirke.
- F. Holmens Kirke.
- G. Garnisons Kirke.
- H. Kunst Akademie.

- I. Prinds Ferdinands Palais.
- J. Cancelliet.
- K. Rentekam. & Gen. Com. Collegium.
- L. Universitetets Direct.
- M. Reformert Kirke.
- N. Synagoge.
- O. Kongl. Theater.
- P. Milit. Høiskole.
- Q. Ruin af Marmor Kirken.
- R. Kgl. Naturh. Museum.
- S. Catholsk Capel.
- T. Kongl. Postgaard.

STADENS INDELING I QVARTERER.

- 1. St. Annæ Vester Qvarteer
- 2. St. Annæ Øster do.
- 3. Rosenborg do.
- 4. Klædebo do.
- 5. Nørre do.
- 6. Vester do.
- 7. Øster do.
- 8. Snarens do.
- 9. Frimands do.
- 10. Kjøbmager do.
- 11. Strand do.
- 12. Christianshavns do.
- 13. Holmene, tilhørende, Sø-Etaten.

Omslagsillustration, bagside

Plan af København, 1838.

Tegnet af W. Ostermann. Oprindelig trykt i 21 farver af Brødrene Berlings Etablissement. Originalens størrelse var 45×51 cm. Udsnit.

© Strandbergs Forlag MCMLXXXI

Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af bogen »Residentsstaden København«, eller dele deraf, er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er uddrag til brug for anmeldelser. - »Residentsstaden København« er tilrettelagt, reproduceret og trykt hos Strandberg Bogtryk/Offset a.s. - ISBN 87-7717-072-5.

Forfatteren og topografen *Nicolai Severin Stern* (1784 -1853) indsamlede for 150 år siden en lang række værdifulde oplysninger om Københavns historie og om datidige, aktuelle forhold.

Disse skildringer er nogle af de sidste, topografiske beskrivelser af hovedstaden, før voldene faldt i 1850'erne.

Specielt er Sterns meddelelser om de københavnske gaders historie interessante, og disse skildringer er i denne bog illustreret med mere end 50 samtidige tegninger, træsnit og kort.

Strandbergs Forlag